

ARCHEOLOGIE 2016

Recent archeologisch
onderzoek in
Vlaams-Brabant

VLAAMS-
BRABANT

COLOFON

Deze brochure werd uitgegeven door de provincie Vlaams-Brabant in opdracht van de deputatie.

Redactie: Hadewijch Degryse, dienst erfgoed, provincie Vlaams-Brabant

Lay-out: grafische cel, provincie Vlaams-Brabant

V.u.: Provincie Vlaams-Brabant, Provincieplein 1, 3010 Leuven

D/2016/8495/19

VOORWOORD

De troost van de archeologie...

Het is iets wat we allemaal als enigszins onwezenlijk ervaren: het besef namelijk dat we er ooit niet waren, en ooit ook niet meer zullen zijn. En dat desondanks, de wereld toch gewoon door blijft draaien... "Ik zal voorbij zijn en het dorp blijft duren..." vatte Anton Van Wilderode dat ooit mooi samen.

Historici en archeologen laten ons zien dat we - in al onze eindigheid - een schakel vormen in een ketting. Door wat ze ons weten te vertellen over vroeger, door wat ze vinden in de bodem en door het tolken van de taal van het verleden, slagen ze er in ons onze plaats in dat groeiproces te schetsen. Plaatsbepaling als troost. Het is allicht geen toeval dat uitgerekend de hierboven geciteerde dichter Anton Van Wilderode zo'n sterke interesse had voor de antieke culturen...

Archeologie resulteert in een soort van timelapse die de groei van een landschap, een plek, een cultuur in versneld tempo blootlegt. De ketting wordt zo als het ware tastbaar.

Dit is om meer dan één reden interessant. In de eerste plaats is er natuurlijk de louter wetenschappelijke insteek: de drang tot uitbreiding van onze kennis over alle aspecten van de wereld waarin we leven, zit nu eenmaal in ons menselijk DNA. Een drang die allicht vanuit evolutionair standpunt te verklaren valt: the survival of the smartest....

Maar er is ook minder schaalbare kennis, zoals de moeilijk te definiëren drang tot zinvolle situering van onszelf in heden en verleden. Want wie we zijn en wat we doen krijgt maar inhoud en perspectief door dit te zien in het licht van eerdere voorbeelden of situaties. En om dat te kunnen doen, moeten we natuurlijk zicht krijgen op wat was.

Op basis van wetenschappelijke gegevens het besef tastbaar maken, dat we niet louter op onszelf zijn aangewezen, maar een schakel in een keten zijn: het is net dat wat de archeologie doet.

In voorliggende brochure presenteren we - naar goede jaarlijkse gewoonte - een dwarsdoorsnede van wat er op dat vlak het afgelopen jaar in onze provincie gebeurde.

Tom Dehaene
gedeputeerde voor erfgoed
provincie Vlaams-Brabant

INHOUD

Een vergeten derde: nog een archeologische toevalsvondst in Vlaams-Brabant in 2015

p. 30

Het villadomein van Dilbeek – Wolsemveld: stand van zaken van het onderzoek in 2016

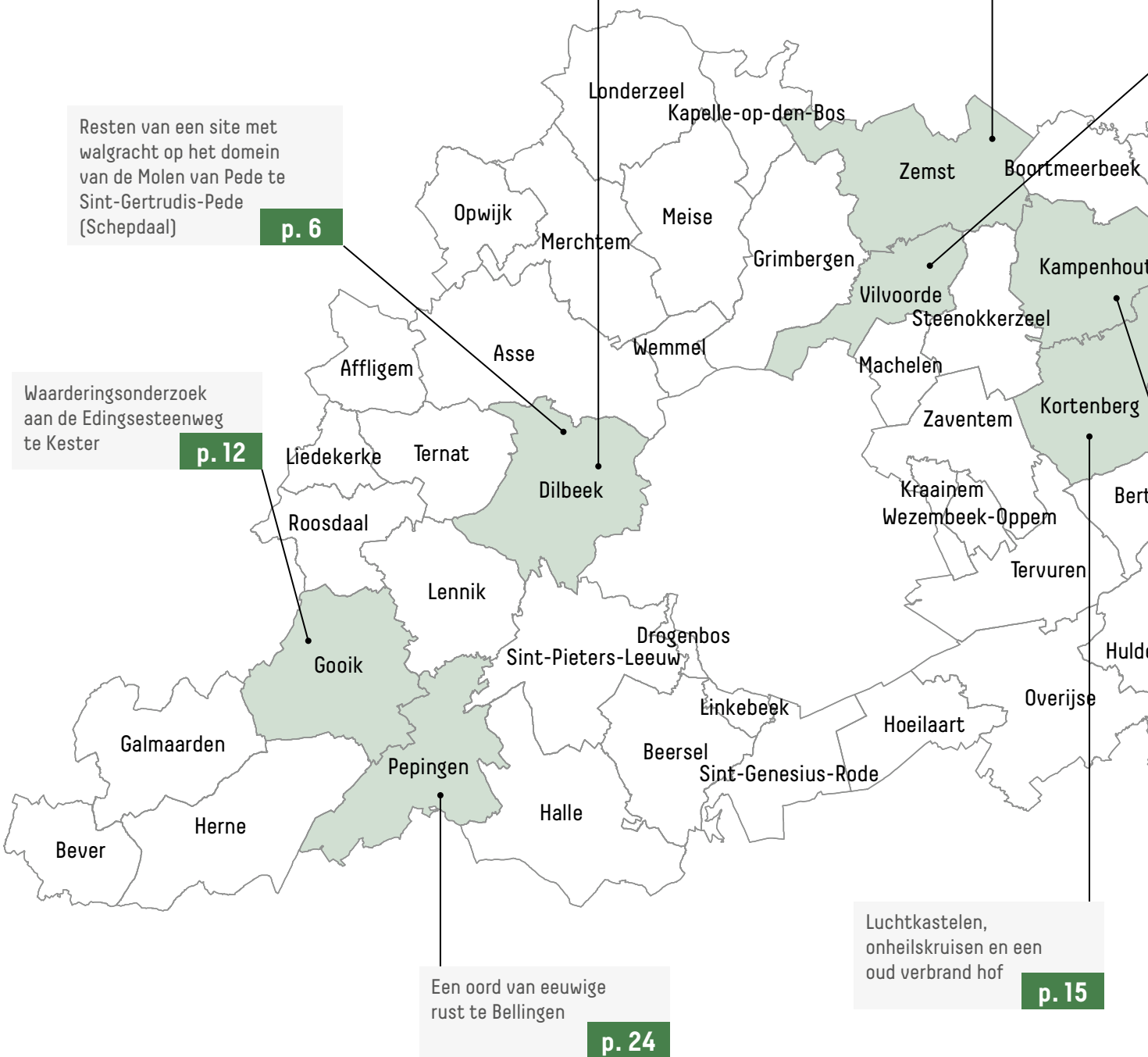
p. 9

Resten van een site met walgracht op het domein van de Molen van Pede te Sint-Gertrudis-Pede (Schepdaal)

p. 6

Waarderingsonderzoek aan de Edingsesteenweg te Kester

p. 12

Een oord van eeuwige rust te Bellingen

p. 24

Luchtkastelen, onheilskruisen en een oud verbrand hof

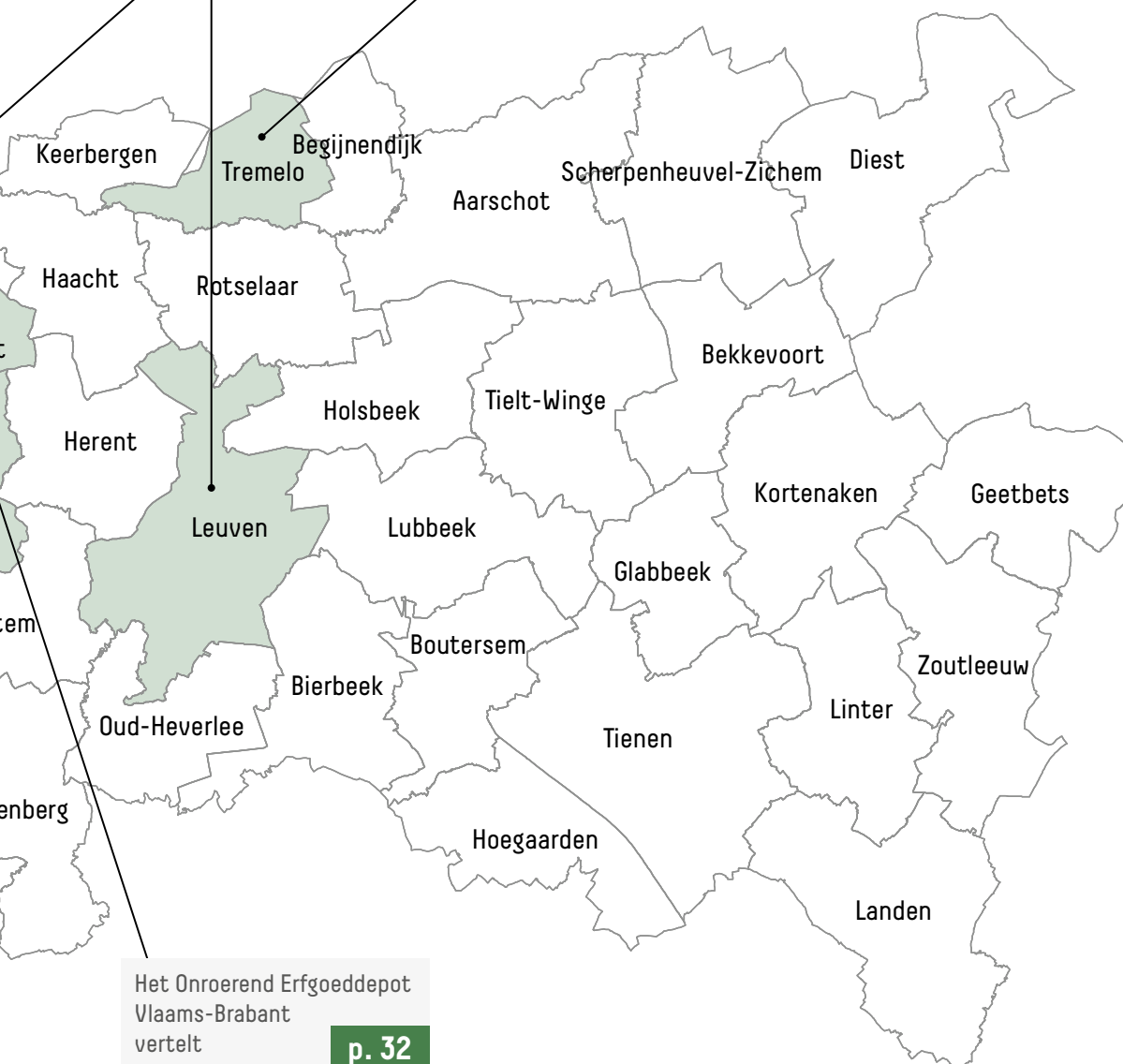
p. 15

Onderweg naar
Stonehenge...?

p. 27

Langs het water:
archeologische toevallsvondsten
in Vlaams-Brabant
in 2016

p. 20

Het Onroerend Erfgoeddepot
Vlaams-Brabant
vertelt

p. 32

Goed verzameld:
Het Vlaams depotnetwerk

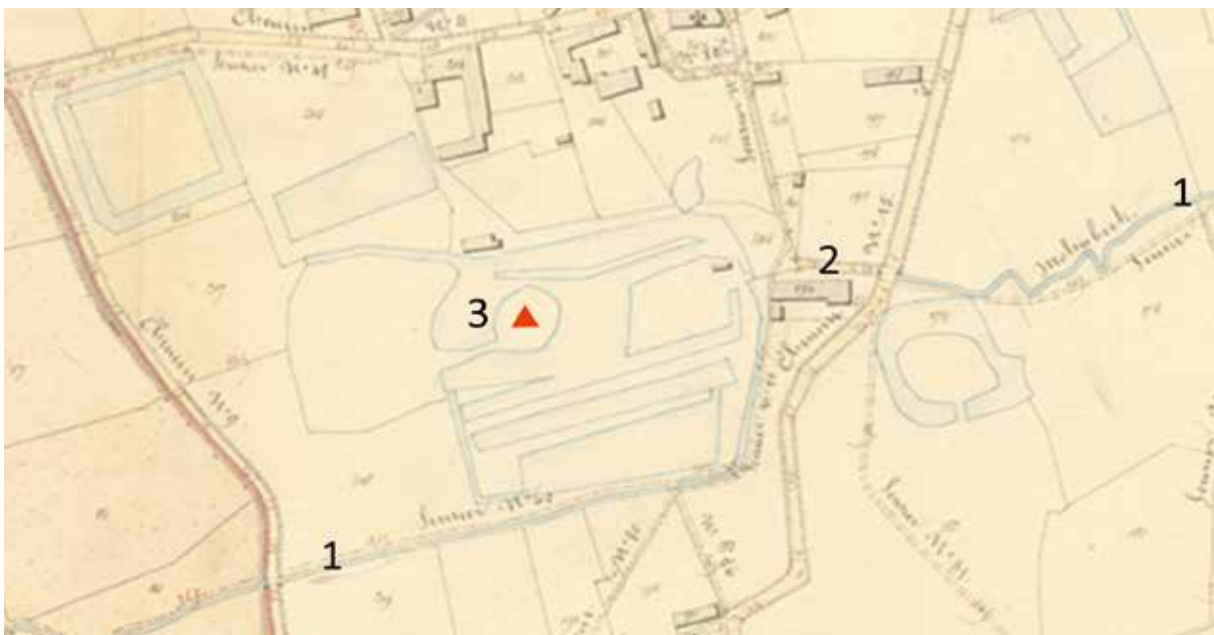
p. 34

Resten van een site met walgracht op het domein van de Molen van Pede te Sint-Gertrudis-Pede

Jan Moens

In het kader van de herinrichting van het landschap aan de historische watermolen van Pede werden bij graafwerken muurresten aangesneden. De gemeente Dilbeek meldde deze vondst aan het agentschap Onroerend Erfgoed. De vondstlocatie is gelegen in de parochie Sint-Gertrudis-Pede in Schepdaal, deelgemeente van Dilbeek. De site situeert zich meer specifiek ten noorden van de Pede- of Molenbeek, op de terreinen ten westen van de nog bewaarde watermolen waarvan de oudste vermelding teruggaat tot 1392. Op deze plaats situeren zich een aantal natuurlijke en kunstmatige vijvers. Op de Ferrariskaart (1771-1778) is een drietandig relict van een gracht waar te nemen. In de Atlas der Buurtwegen (1841) en op de kaart van Popp (1842-1879) zien we hier een min of meer cirkelvormig 'schiereilandje' binnen een grotere waterpartij.

Pede was een afhankelijkheid van Sint-Martens-Lennik. Het grondgebied met haar kapel viel onder het beheer van de abdij van Nijvel. Volgens Verbesselt stond er al in de 9de eeuw een hofkapel te Sint-Gertrudis-Pede en was Pede één van de oudste afhankelijkheden in het domein Lennik van de abdij van Nijvel (bestaande uit Onze-Lieve-Vrouw-Lombeek, Sint-Kwintens-Lennik, Sint-Martens-Lennik, Schepdaal en Gaasbeek). In 1380 werd een tweede kapelanie van Pede opgericht, ze werd bekostigd door Willem van Moorsel, kasteelheer van Pede en leenheer van de abdij van Nijvel. Pede kreeg als patrones Sint-Gertrudis (eerste abdis van de abdij van Nijvel in de 7de eeuw) en zou uitgroeien tot een volwaardige parochie. In 1392 kocht de heer van Gaasbeek, Sweder van Abcoude, van het geslacht Pede de goederen die in het gehucht Sint-Gertrudis-Pede waren gelegen. Het ging onder andere om een heuvel met woningen aan de voet van de molen van Pede. Op deze wijze werd Pede een deel van het Land van Gaasbeek en de molen één van de vijf banmolens van Gaasbeek.

Situering van de site in de Atlas der Buurtwegen (1841): Molen- of Pedebeek (1), watermolen (2), vondstlocatie (3).

De aangesneden muurresten situeren zich in het meest westelijk gedeelte van de vijver ten westen van de watermolen. De put voor deze waterpartij was reeds afgegraven tot een diepte van ongeveer 1,5 m waarbij de wanden schuin aangelegd en versterkt waren. Het grootste deel van de vijver stond al gedeeltelijk onder water op het ogenblik van de registratie. De vrijgekomen muren zijn oost-west en noord-zuid georiënteerd. De meest zuidelijke muurrestant van het aangesneden gebouw betreft een ongeveer 1 m brede muur die opgebouwd is uit grijsgroene en beige zandstenen gecombineerd met bakstenen in een geelbeige kalkmortel met duidelijke kalkstippen. Deze muurresten zijn ongeveer 1 m hoog bewaard. De zuidzijde van de muur vertoont drie 0,80 m brede steunberen die 0,30 m tot 0,40 m uitspringen. Aan de oostzijde bevinden zich nog enkele ruw bekapte zandstenen van het oorspronkelijke parament aan de binnenzijde van het gebouw. Aansluitend op de middelste steunbeer stond een noord-zuid verlopende muur. Ook deze heeft een breedte van ongeveer 1 m en is eveneens opgebouwd uit zandstenen en bakstenen. In de fundering bevinden zich enkele volledig bewaarde bakstenen met afmetingen 26 x 12 x 5,5 cm. De oost-west verlopende muur zette zich oorspronkelijk in oostelijke richting verder. Onder het wateroppervlak namen we in het verlengde van deze muur een ongeveer 0,70 m brede strook van zandsteen waar over een afstand van 9 m. Op het eind hiervan vormt deze uitgebroken muur een hoek van 90° in de richting van het noorden, parallel met de vrijgemaakte noord-zuid verlopende muur. Ten noorden van de muurresten onderscheidden we in de vijver in aanleg twee palen, alsook een concentratie van aardewerk waarschijnlijk uit de 16de eeuw.

Enkele bewaarde bekapte zandstenen van het oorspronkelijke parament.

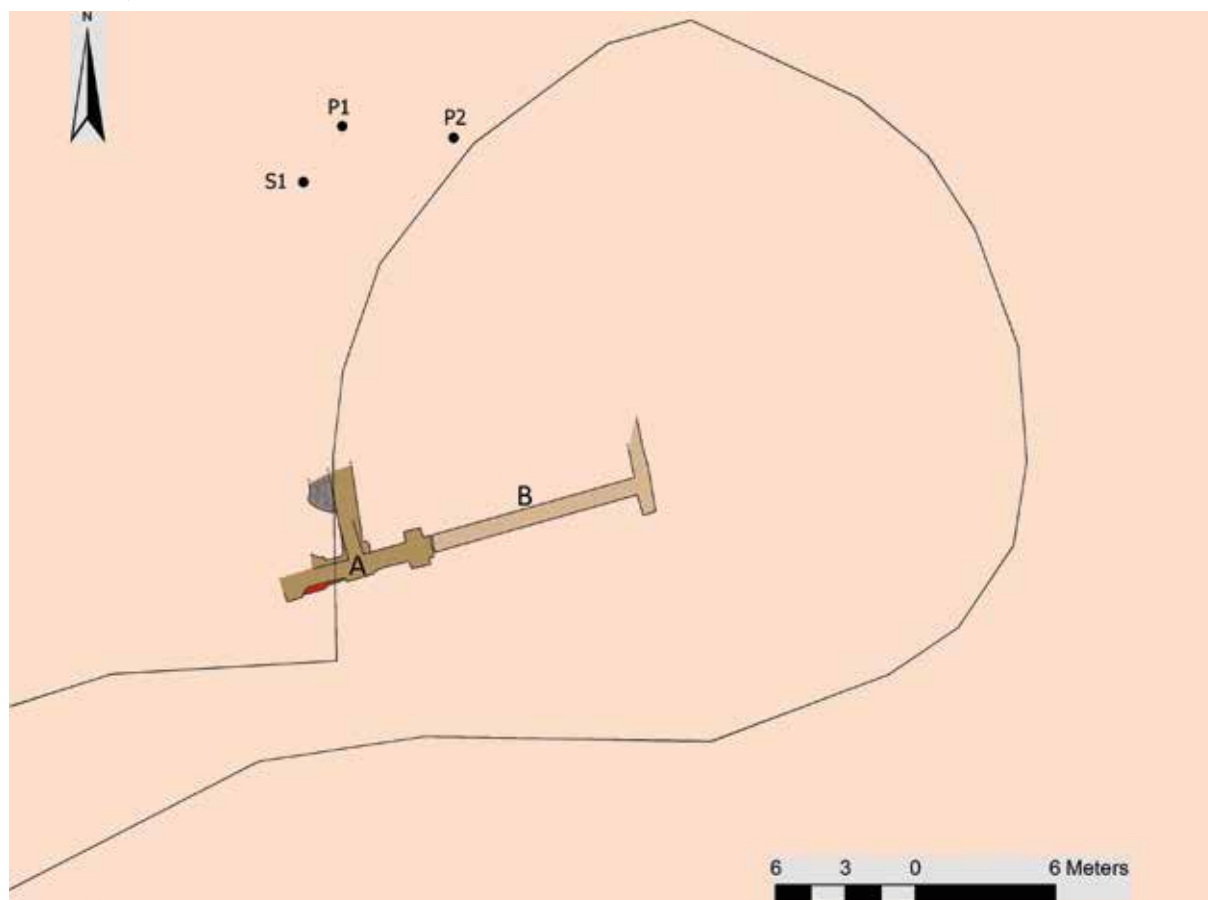
De zuidzijde van de oost-west verlopende muur was voorzien van drie steunberen.

Wanneer we de positie van de muurresten bekijken ten opzichte van het moderne kadaster dan zien we dat deze zich grotendeels situeren op een circulair perceel dat op het primitief kadaster is weergegeven. Het gaat vermoedelijk om het restant van een laatmiddeleeuwse site met walgracht. Verbesselt situeert hier de motte of het Hof van Moersele dat in 1336 een leen was dat afhing van het Leenhof van Moorsel onder Gaasbeek¹. Tot in de 18de eeuw lagen er minstens nog twee andere sites met walgracht in het dorp.

Eén aan de kruising tussen de Isabellastraat en de Brouwerijstraat en een tweede in de Lostraat ten oosten van de Pedemolen.

In overleg met de gemeente Dilbeek werd overeengekomen dat de muurresten in situ zouden behouden blijven. Hiertoe gebeurde een beperkte bijsturing van de geplande westelijke oeverrand van de vijver in aanleg. De studie en uitwerking van het volledige opgravingsrapport voorzien we in de loop van 2017.

¹ Verbesselt 1988, 176.

Detail van het moderne kadaster met de inplanting van de aangesneden muurresten: bewaarde muren (A), uitbraakspoor van muren (B), palen (P1 & P2) en schervenconcentratie (S1).

LITERATUUR

- VERBESSELT J. 1957: *Het Domein van de Abdij Nijvel in West-Brabant*, Geschied- en Oudheidkundig Genootschap van Vlaams-Brabant, Brussel.
- VERBESSELT J. 1988: *Lennik – Wambeek – Gooik – Het Diets Domein van de abdij Nijvel*, Het Parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw, XXII, Brussel.
- VRANCKEN J. 1968: *De kunst in het oude domein van de Abdij Nijvel*, Eigen schoon en de Brabander LI, Nr. 10-11-12, 440-456.
- <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/dibe/geheel/121402> (geraadpleegd 26/10/2015)

CONTACTGEGEVENS

> Jan Moens
 Erfgoedonderzoeker archeologie
 Agentschap Onroerend Erfgoed
 02-553 16 55
jan.moens@rwo.vlaanderen.be

Zijaanzicht van het hoofdgebouw, met een bijgebouw op de achtergrond.

DILBEEK

Het villadomein van Dilbeek – Wolsemveld: stand van zaken van het onderzoek in 2016

Peter Weterings

Tijdens het voorjaar en de zomer van 2015 legden archeologen van BAAC Nederland en BAAC Vlaanderen een vrijwel compleet Romeins villadomein van circa 5,5 hectare bloot op het Wolsemveld te Dilbeek. Dit gebeurde in opdracht van de Vlaamse Maatschappij voor Sociaal Wonen (VMSW) nv, op eigendom van de Gewestelijke Maatschappij voor Volkshuisvesting cvba. De eerste resultaten van het onderzoek werden reeds tijdens de infodag archeologie Vlaams-Brabant in 2015 gepresenteerd. Hoewel de uitwerking van het onderzoek nog in volle gang is, zijn inmiddels al enkele tussentijdse resultaten en nieuwe inzichten verkregen.

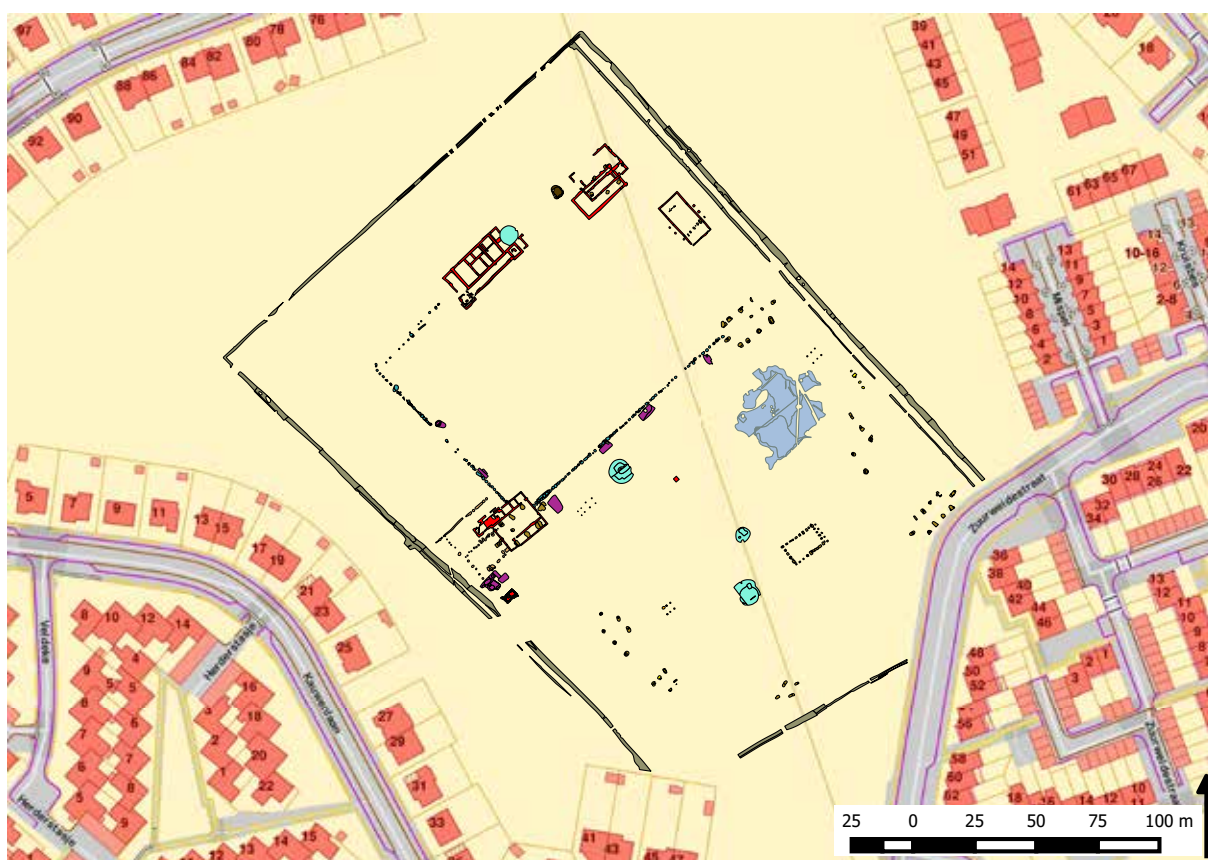
Tijdens het onderzoek konden we vaststellen dat het villaterrein wordt omsloten door een gracht van circa 1,5 tot 2,5 m breed. Binnen deze omheining is een deel van een tweede omheining aangetroffen in de vorm van een palissade. Deze palenrij lijkt de afscheiding te vormen tussen het pars urbana met luxe stenen gebouwen in het noordwesten en het pars rustica met houtbouw in het zuidoosten. Op de zuidwestelijke en de zuidoostelijke hoek van de palissade bevonden zich de sporen van gebouwen die uit hout waren opgetrokken. Het oostelijke deel van de palissade is echter niet aangetroffen.

Binnen het pars urbana legden we funderingen van vier (deels) stenen gebouwen bloot. Allereerst troffen we de stenen funderingen van het villa-hoofdgebouw aan: een structuur van circa 32 m lang en 15 m breed met een indeling in diverse vertrekken. Op de zuidoostelijke en zuidwestelijke hoeken zijn vooruitgesprongen vierkante structuren te zien. We interpreteren deze als hoekrisaliet, zoals deze vaak bij villagebouwen worden aangetroffen. Het sporenonderzoek wees uit dat deze hoekrisalieten waarschijnlijk pas in een later stadium aan het hoofdgebouw zijn toegevoegd; de oudere kern van het gebouw bestond uit een rechthoekige structuur van circa 20 m lang en 10 m breed. Tevens vermoeden we dat dit (deels) stenen hoofdgebouw een houten voorganger heeft gehad.

Van de overige stenen gebouwen binnen het pars urbana waren twee exemplaren niet gelijktijdig, aangezien zij over elkaar heen gebouwd zijn. Vermoedelijk is het eerste gebouw door brand verwoest, getuige de vondst van verbrande stenen in de fundering, waarna de structuur iets ten noordoosten van de oorspronkelijke locatie herbouwd is. Voor de fundering van de herbouw zijn stenen en dakpannen gebruikt van de voorganger. Onder de stenen funderingen troffen we paalsporen aan van een houten voorganger van het eerste gebouw, waardoor we kunnen concluderen dat in het pars urbana minimaal twee houten gebouwen hebben gestaan vóórdat de stenen gebouwen werden opgetrokken.

Ook in het pars rustica is sprake van meerdere fasen van bewoning. Zo troffen we op de resten van het westelijke hoekgebouw in de palissade de fundamente van een groot vierkant stenen gebouw van circa 20 m bij 20 m aan. Dit gebouw bestaat uit een open zone met rondom kleinere vierkante vertrekken. In één van deze vertrekken ontdekten we een haard of oven. Tijdens de uitwerking is het vermoeden ontstaan dat het hier een badgebouw betreft. We troffen nl. bovengemiddeld veel hypocausttegels aan, wat duidt op de aanwezigheid van vloerverwarming, die door de hierboven genoemde haard van warmte voorzien zou kunnen zijn. In de kleinere vierkante vertrekken waren mogelijk de verschillende baden, van warm, naar halfwarm, naar koud water. Een greppel onder de vertrekken stond in contact met de omheiningsgracht rondom het villaterrein. Mogelijk deed deze dienst als afvoergoot.

Ten zuiden van het vermoedelijke badgebouw legden we een klein stenen structuurtje blootgelegd met afmetingen van 5,5 m bij 3 m. Het is door middel van een tussenmuur verdeeld in twee vakken van circa 2 m bij 2 m, waarin een mortelvloer werd aangetroffen. We vermoeden dat dit wasbekkens zijn. Een greppeltje dat langs dit structuurtje loopt en vervolgens contact maakt met de omheiningsgreppel van het villaterrein ondersteunt deze hypothese.

Grondplan van het villaterrein.

Aardewerken masker.

Het overige deel van het pars rustica was aan de rand bebouwd met minimaal acht houten hoofdgebouwen en vier bijgebouwen. Het betreft hoofdzakelijk éénschepige gebouwen met kruisvormig verspreide krachtenverdeling. Aan elke korte zijde bevindt zich een paal terwijl de lange zijde uit één tot drie palenkoppels kan bestaan. Eén van de structuren wijkt af van dit systeem en bestaat uit een rechthoek van dicht tegen elkaar geplaatste palen. Centraal in het terrein werd een vierkant spoor van circa 1,7 x 1,7 m aangetroffen, opgevuld met natuursteen. Mogelijk betreft het de fundering van een monument, bijvoorbeeld een zuil of standbeeld.

De structuren zijn vrij algemeen in de tweede helft van de eerste en de gehele tweede eeuw n. Chr. te dateren, waardoor de stichting van het villaterrein aanvankelijk ook in deze periode werd vermoed. Het metaalonderzoek heeft echter nieuwe inzichten opgeleverd: op basis van munten en mantelspelden (fibulae) lijken er al vanaf het begin van de jaartelling activiteiten op het terrein te hebben plaatsgevonden. Dit kan corresponderen met de eerder besproken houten voorgangers van de (deels) stenen gebouwen. Het specialistisch onderzoek op andere materiaalcategorieën kan dit vermoeden al dan niet bevestigen, maar aangezien deze onderzoeken nog in uitvoering zijn, kunnen we vooralsnog geen definitieve resultaten geven.

Het onderzoek op het Wolsemveld in Dilbeek levert een aanzienlijke hoeveelheid informatie op over kleinere Romeinse villadomeinen. Zoals bekend, deden we diverse bijzondere vondsten in de vorm van een tweetal gouden munten, een brok ruw glas en een deel van een aardewerken masker. Het glas wordt aan een specialistische analyse onderworpen om te onderzoeken of het inderdaad uit de Romeinse tijd stamt en zo ja: vanuit welk gebied dit stuk naar Dilbeek is aangevoerd. Verdere verwerking tot glazen objecten kan op het villaterrein

plaatsgevonden hebben. Het aardewerken masker is weliswaar als theatermasker te interpreteren, maar was waarschijnlijk niet met dat doel in gebruik. Voorbeelden uit andere villaterreinen laten zien dat aardewerken maskers vaak ter decoratie in het hoofdgebouw werden opgehangen. De kuil die dit exemplaar bevatte, herbergde een tweede, kleiner maskerfragment waarop haarlokken zichtbaar zijn. Het is onzeker of de twee fragmenten één masker hebben gevormd, of dat het fragment met de haarlokken tot een ander exemplaar behoorde.

Zolang de uitwerking nog voortduurt, zijn de hierboven geschetste voorlopige resultaten nog aan verandering onderhevig. Ook worden in de directe omgeving van het villadomein nog archeologische onderzoeken uitgevoerd die nieuw licht kunnen werpen op het gebruik van het gebied. Het is duidelijk dat Dilbeek een rijke historie kent, waarvan een groot deel nog onontdekt is.

CONTACTGEGEVENS

> Peter Weterings
BAAC bv

Waarderingsonderzoek te Kester aan de Edingsesteenweg.

Jan Moens en Koen De Grootte

Van 24 tot 27 november 2015 voerde het agentschap Onroerend Erfgoed een prospectie met ingreep in de bodem uit op een perceel ten westen van de Edingsesteenweg te Kester (afd. 3, sectie D, perceel 201/02c). Het doel van dit onderzoek was de waardering en evaluatie van de resultaten van het geofysisch onderzoek dat het archeologisch projectbureau ARON bvba in opdracht van de Vlaamse Landmaatschappij op deze akkers had uitgevoerd. Dit waarderingsonderzoek maakt deel uit van het wetenschappelijk onderzoek in kader van het beschermingsdossier van de Romeinse vicus van Kester.

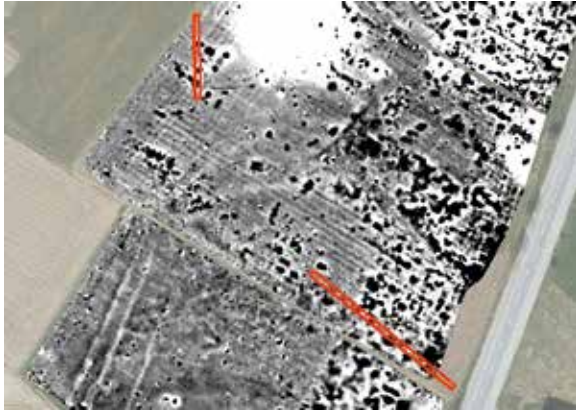

Overzicht van de aangesneden kuilen in sleuf I.

Op de percelen ten westen van de Edingsesteenweg, gelegen tussen de Kesterweg en de Voetbergstraat, is op de beelden van het magnetometrisch onderzoek een zeer dichte sporenzone te zien die min of meer parallel loopt met de steenweg en verspreide sporenzones ten zuiden ervan. We besloten om twee proefsleuven te trekken doorheen twee sporenzones. Aan de westgrens van perceel 201/02c is een sleuf van 30 x 2 m aangelegd (sleuf I) en aan de zuidgrens aansluitend bij de Edingsesteenweg een sleuf van 70 x 2 m (sleuf II). Beide sleuven werden afgegraven tot op de diepte dat de individuele sporen zich lieten aflijnen. We registreerden enkel dit eerste grondplan, de sporen zelf werden niet verder opgegraven of gecoupeerd. Wel boorden we alle sporen aan met een guts om de verdere vulling te bekijken en de diepte te bepalen.

In beide sleuven samen registreerden we 28 sporen. De diepte ervan onder het huidige akkerland varieerde sterk naargelang de topografische situering. In sleuf I werden 6 sporen geregistreerd op een diepte van gemiddeld 35 cm onder het maaiveld. In sleuf II, die op een sterke helling gesitueerd was, evolueerde de diepte waarop we sporen aantreffen van ongeveer 50 cm op zijn hoogste positie aan de westkant tot ongeveer 1,30 m op zijn laagste punt aan de oostzijde nabij de Edingsesteenweg.

De 6 sporen in sleuf I bestaan uit 5 kuilen die we toeschrijven aan de Romeinse periode op basis van de aard van de vulling en de beperkte hoeveelheid vondsten en een greppeltje dat vermoedelijk pre-Romeins is.

Lokalisatie van de proefsleuven op de beelden van het magnetometrisch onderzoek.

In sleuf II tekenden we 22 sporen op. In het meest westelijke deel van de sleuf, tot 25 m van de westrand, bevinden de sporen zich direct onder een beige colluviumpakket van 20 tot 30 cm dikte. Op meter 25 vanaf de westelijke sleuftrand verschijnt onder dit colluvium een humeus bruingrijs afvalpakket, een zogenaamde Dark Earth, met daarin veel bouwpuin (natuursteen en dakpannen) en gebruiksaardewerk, dat zich rechtstreeks over de sporen uitstrekt. Deze sporen bestaan uit een reeks kuilen met wisselende vormen en vullingen en een ovale structuur die aan het oppervlak gedeeltelijk bewaarde verbrande wanden heeft. Uit de boring bleek ook de bodem verbrand te zijn, wat duidelijk maakt dat dit een oven is. In het oostelijk deel van sleuf II sneden we een Romeinse weg aan. Het aangetroffen wegdek bestaat uit een dikke kiezellaag en uit het profiel kan afgeleid worden dat de oorspronkelijke weg ongeveer 5,5 m breed was, wat overeen komt met de gebruikelijke breedte van dergelijke wegen zoals zowel uit de bronnen als uit de archeologie gekend is. Langs beide zijden van het wegdek is een brede band van onderliggende kiezel aangeboord. Mogelijk gaat het om grind dat naast de weg gegleden is. Er zijn geen aanwijzingen gevonden voor parallelle grachten, maar deze kunnen ruim afgedekt zijn en op deze manier onzichtbaar binnen de aanpak van dit waarderingsonderzoek.

De afdekkende humeuze laag leverde een vrij grote hoeveelheid vondsten op, voornamelijk bouwpuin zoals dakpannen en natuursteen en heel wat gebruiksaardewerk. Omdat in het kader van een waarderingsonderzoek sporen zoals kuilen in principe niet gecoupeerd of verder opgegraven worden, is het aantal vondsten uit de overige sporen heel beperkt. We recupereerden tijdens dit waarderingsonderzoek in totaal 498 aardewerkscherven, afkomstig van 22 contexten. Bij het luxe aardewerk bevinden zich borden, koppen en mortaria in terra sigillata, waarvan enkele fraai versierd. Ze zijn afkomstig uit ateliers in Centraal- en Oost-Gallië, res-

pectievelijk Lezoux, Argonne, Rheinzabern en Trier, en dateren uit de tweede tot eerste helft 3de eeuw. Daarnaast zijn er ook enkele borden in zogenaamd Pompejaans rood aardewerk, geproduceerd in Noord-Frankrijk, een bekerfragment in geveerd aardewerk uit Keulen en enkele scherven in terra nigra. Onder het gewoon aardewerk is het hele gamma aan gekende aardewerksoorten uit deze periode aanwezig, waarvan de helft bestaat uit grijs gebakken zogenaamde Lowlands Ware. Het bestaat vooral uit kommen, kruiken, kookpotten, deksels en voorraadpotten, waarvan enkele versierd en twee met ingekraste tekens (grafitti). Enkele opvallende vondsten zijn onder meer 60 fragmenten van dezelfde Zuid-Franse wijnamfoor van het type Gauloise 4 uit Gallia Narbonensis (Zuid-Frankrijk), een oor met de stempel ACIRGI van een Zuid-Spaanse olijfolieamfoor type Dressel 20 en een rand van een vroeg amfoortype Dressel 7-11 uit Cadiz, daterend uit de 1ste eeuw n. Chr. Ook bij de wrijfschalen troffen we een gestempeld exemplaar aan.

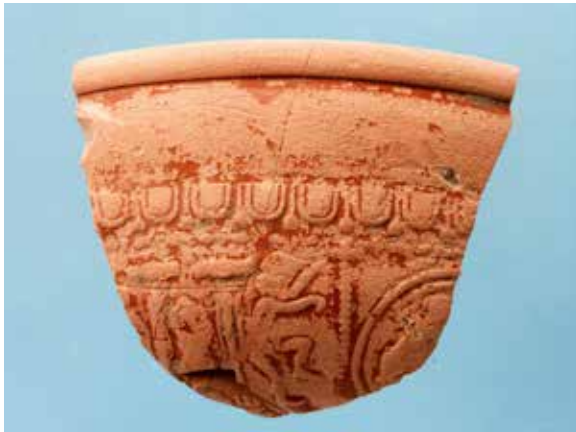

Beeld van de haaks op de Edingsesteenweg georiënteerde sleuf II.

Restanten van een oventje in sleuf II.

Fragment van een versierde kom in terra sigillata uit Lezoux (Centraal-Gallië).

Het gaat om BRARIATVS uit Pont-sur-Sambre (Noord-Frankrijk), één van de meest voorkomende stempels op wrijfschalen uit de regio van Bavay, geproduceerd in de 1ste helft van de 2de eeuw. Naast het aardewerk vonden we ook wat metaal, meestal ijzeren voorwerpen, vooral nagels. De afvalaag bevatte een bronzen munt (sestertius) van keizer Marcus Aurelius (161-180). Op basis van de vondsten dateren we de meeste sporen in de 2de tot begin 3de eeuw, met mogelijk een uitzondering die reeds in de tweede helft van de 1ste eeuw te situeren is. Het jongste aardewerk uit de afdekkende huize laag suggereert dat deze bewoningszone binnen de vicus Kester opgegeven is in de loop van de eerste helft van de 3de eeuw.

Het uitgevoerde evaluatieonderzoek bewijst duidelijk de aanwezigheid van intensieve bewoning uit de Romeinse periode langsheen de Edingssteenweg te Kester. Deze bewoning is gelegen langsheen een verharde weg, de Romeinse weg Bavay-Asse. Het gaat, zoals ook het magnetometrisch onderzoek al had aangetoond, om een langgerekt straatdorp met huizen die met hun korte zijde naar de straat gekeerd staan. Dit patroon is typisch voor een centrale nederzetting of vicus met zgn. Streifenhauser. De twee waarderingsleuven tonen duidelijk aan dat de sporen die via het magnetometrisch onderzoek werden geregistreerd wel degelijk belangrijke archeologische sporen zijn uit de Romeinse periode. Meer nog, ze vormen slechts een deel van het archeologisch erfgoed dat er nog aanwezig is. Het onderzoek van de vondstencollectie toont aan dat de dense bewoning grotendeels uit de 2de eeuw n. Chr. dateert. De aanvang van de site moet waarschijnlijk in de tweede helft van de 1ste eeuw gesitueerd worden en de jongste vondsten in de afdekkende pakketten wijzen er op dat de bewoning hier opgegeven werd in de loop van de 3de eeuw.

Ondanks het feit dat Kester een voor Vlaanderen uitzonderlijk goed bewaarde vicus is met een zeer hoog wetenschappelijk potentieel, vonden in het verleden verschei-

Detail van het oor van een olijfolieamfoor uit Zuid-Spanje met de naamstempel ACIRGI.

dene bouwactiviteiten plaats zonder enige vorm van voorafgaand onderzoek. Het hier uitgevoerde evaluatieonderzoek vormde de wetenschappelijke onderbouw voor het beschermingsdossier dat deze zone een betere bescherming moet geven tegen dergelijke vernietigingen, zonder voorafgaand onderzoek. Daarom beschermde de Vlaamse Regering recent de vicus van Kester voorlopig (Voorlopig beschermd bij Ministerieel Besluit van 25 mei 2016 (Belgisch Staatsblad 29 juni 2016).

Het eindrapport van dit evaluerend onderzoek, met de uitwerking van het vondstenmateriaal, zal verschijnen in de loop van 2017.

LITERATUUR

- DE GROOTE K. & MOENS J. 2015: *Voorlopig rapport Agentschap Onroerend Erfgoed. Waarderingsonderzoek te Kester, Edingssteenweg (sectie D, perceel 201/02c). Van 24 tot 27 nov (Gooik – Prov. Vlaams-Brabant)*, Brussel.
- WESEMAEL E. & NICHOLLS J. 2014: *Geofysisch onderzoek op een aantal archeologische sites in de gemeente Gooik. Onderzoek voor de VLM-Regio Oost in het kader van het ruilverkavelingsproject, Aron Rapport 208*, Sint-Truiden.

CONTACTGEGEVENS

- > Jan Moens
Erfgoedonderzoeker archeologie
Agentschap Onroerend Erfgoed
jan.moens@rwo.vlaanderen.be
- > Koen De Grootte
Erfgoedonderzoeker archeologie
Agentschap Onroerend Erfgoed
koen.degrootte@rwo.vlaanderen.be

EVERBERG - KORTENBERG

Luchtkastelen, onheilskruisen en een oud verbrand hof. Resultaten van een archeologisch onderzoek op en rond de Everberg in Everberg.

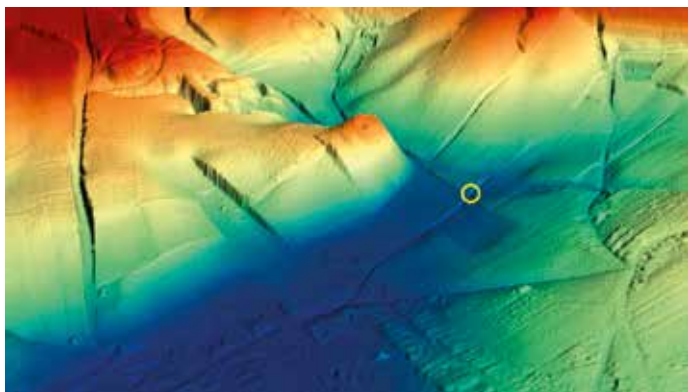
Walter Sevenants

AANLEIDING EN ORGANISATIE VAN HET ONDERZOEK

Den Everberg is een bijzondere en mysterieuze plek voor de inwoners van deze gelijknamige gemeente in Vlaams-Brabant. Deze geïsoleerde heuvel ligt in het glooiend Brabants landschap. Aan zijn voet staat de Kruisborrekapel, omgeven door akkers en weilanden en ontsloten via kronkelende veld- en hollewegen.

Volgens sommige geschiedkundigen stond in de 11de – 12de eeuw het kasteel van de Heren van Everberg op

deze heuvel. Vooral J. Verbesselt teerde in zijn onderzoek naar het ontstaan van onze dorpen en parochies in Brabant sterk op het historisch model dat de nederzetting van een heer van een middeleeuwse heerlijkheid bestond uit een kasteel (motte of borch), een (eigen) kerk en een (here)boerderij. Ook in Everberg herkende hij dit in de Everberg (locatie van het kasteel), de Kruisborrekapel (als overblijfsel van een kerk toegewijd aan het H. Kruis) en het Oud verbrand Hof van Boyendael (de boerderij van die Heren van Everberg).

Reliëfkaart op basis van het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen met centraal de Everberg (als een afgeknotte kegel) en de Kruisborrekapel (gele cirkel). (Bron: www.agiv.be)

En inderdaad, als je naar de heuveltop kijkt, zou je daarin de restanten van een met een aarden wal omgeven kasteel kunnen herkennen. Lokaal historicus Frans Maes beschreef het in 1953 als volgt: “een afgeknotte kegel met ongewoon steile wanden, en met een cirkelvormige, boven het omliggende landschap uitstekende kroon, waar middenin een besloten inzinking te bespeuren is als van kelderingen die ingezakt zijn”. Ook binnen archeologische kringen wordt de Everberg aangehaald als één van de weinige goed bewaarde “kleine ringwalversterkingen” uit de 11de – 12de eeuw. Een stelling die vooral door dr. J. De Meulemeester werd geopperd.

Feit is echter dat deze stellingen nog nooit archeologisch onderzocht werden. Hierin wou de Archeologische Werkgroep Kortenberg (onderdeel van het Erfgoedhuis Kortenberg vzw) verandering brengen. Naar aanleiding van de viering van 900 jaar bestaan van Everberg in 2012 werd dan ook een project opgestart met als doel te onderzoeken of deze beweringen een (archeologische) grond van waarheid bezaten.

Een gebied van ca. 12 ha rond de Everberg en Kruisborrekapel werd daarbij systematisch onderzocht. Het onderzoek kon rekenen op financiële steun van de provincie Vlaams-Brabant. Sleutel tot het succes van dit project was de vlotte samenwerking tussen vrijwilligers, specialisten, eigenaars en pachters.

DE EVERBERG, HET EERSTE KASTEEL VAN DE HEREN VAN EVERBERG?

De flanken en de top van de Everberg zelf onderzochten we door middel van veldkartering, landschappelijke bodemonderzoek, en enkele proefsleuven. Het onderzoek toont inderdaad aan dat het reliëf van de top van de Everberg het resultaat is van menselijke ingrepen. Maar deze relictten zijn geen restanten van een “ringwalversterking uit de 11de – 12de eeuw” (en dus ook niet als het eerste kasteel van de Heren van Everberg). Wat is

dan wel de oorzaak van dit huidig reliëf? Oorspronkelijk bestond de top van deze heuvel uit een ijzerzandsteenbank, die als steengroeve is geëxploiteerd. De bruikbare ijzerzandstenen werden langs de noordwestelijke zijde afgevoerd en het steenafval werd ter plaatse achtergelaten. Hierdoor ontstond een vrij vlak oppervlak op de top van de heuvel. En wat als een aarden wal van een kasteel aanzien werd, blijkt de noordoostelijke wand van de steengroeve te zijn. Het huidig loopvlak ten noorden van deze groeewand vormt het oorspronkelijk maaiveld van de heuvel. Op basis van het aardewerk dat we aantreffen in de stortgrond van de steengroeve, leiden we af dat de exploitatie vermoedelijk in de 14de eeuw plaatsvond. Theoretisch kan het zijn dat in de 11de-12de eeuw bovenop de ijzerzandsteenbank toch een versterking stond die dan door de exploitatie van de ijzerzandsteen in de 14de eeuw volledig is weggegraven. Maar noch in de stortgrond noch op de flanken van de heuvel troffen we archeologisch materiaal aan uit de 11de – 12de eeuw. In de stortgrond bevonden zich wel stenen artefacten uit een brede periode van het finaal paleolithicum tot en met het neolithicum (van 14.000 tot 5.000 jaar geleden), evenals enkele fragmenten van Romeinse scherven en dakpannen (2de – 3de eeuw n. Chr.).

We kunnen er dus zeker van zijn dat er geen middeleeuws kasteel (van de Heren van Everberg) stond op de top van de Everberg. Den Everberg kan dus ook niet meer als schoolvoorbeeld van een goed bewaarde ringwalversterking uit de 11de – 12de eeuw aangehaald worden.

DE KRUISBORREKAPEL, RESTANT VAN EEN KERK VAN DE HEREN VAN EVERBERG, GEWIJD AAN HET HEILIG KRUIS?

Verbesselt beweert dat de Kruisborrekapel een relict is van een eigenkerk of borchkerk van de Heren van Everberg die hoorde bij hun burcht op de Everberg en die beiden eind 12de - begin 13de eeuw verlaten werden.

Ons onderzoek werpt echter een ander licht op de geschiedenis van deze kapel.

Uit het bouwhistorisch en archeologisch onderzoek van de kapel blijkt dat de kern ervan uit de eerste helft van de 19de eeuw dateert. De kapel staat bovenop een waterput die in ruw gekloven kalkzandstenen is opgetrokken. Stratigrafisch en bouwtechnisch is de waterput ouder dan de kapel en gedurende een periode in gebruik geweest zonder dat er al een bakstenen kapel was. Wanneer de stenen waterput is gebouwd, konden we nog niet bepalen. Merkwaardig is dat de kapel niet de volledige waterput afdekt, maar op de achterste helft van de waterput staat. Het was dus de bedoeling om water te kunnen blijven putten, ook na de bouw van de kapel. Uit geschreven bronnen weten we dat de water-

put rond 1880 buiten gebruik werd gesteld.

Waarop slaat dan het woord “kruis” in de naam Kruisborrekapel? Vooral J. Verbesselt legt de link naar het “Heilig Kruis”. Hij wijst hierbij op de aanwezigheid van een Heilige Kruiskapel die o.a. in 1112 als afhankelijkheid van het altaar van Everberg wordt vermeld. In de vermeldingen van de naam van deze kapel hebben we echter geen enkele betrouwbare teruggevonden die het suffix “heilig” bevat en die dateert van vóór de publicatie van J. Verbesselt. Volgens ons zijn er dus geen betrouwbare aanwijzingen om van de Kruisborrekapel een “Borrekapel gewijd aan het Heilig Kruis” te maken.

Het “kruis” kan echter op een andere manier verklaard worden. Zo wordt verhaald dat op de plaats van de Kruisborrekapel een ongeluiskruis is opgericht ter nagedachtenis van Jan de Mol, gehuwd met Elisabeth van Grave, die hier plotseling overleed in 1610. Het archeologisch onderzoek heeft geen resten van dit onheilskruis aan het licht gebracht. Momenteel kunnen we niet uitmaken of de waterput ouder, gelijktijdig of jonger is dan het veronderstelde kruis. Maar hier komt mogelijk de taalkunde ter hulp. Het woord kruis-borre-kapel kan ook gelezen worden als “de kapel van de borre van het kruis”. Dit levert een relatieve chronologie op: het (onheils)kruis moet ouder of gelijktijdig zijn met de waterput en het kruis en de waterput moeten ouder zijn dan de kapel.

Ons onderzoek levert dus geen bewijs dat de Kruisborrekapel de restante is van een kerk uit de 11de – 12de eeuw die door de Heren van Everberg zou zijn opgericht en gewijd aan het Heilig Kruis. Integendeel, het verhaal van de Kruisborrekapel begint meer dan waarschijnlijk

bij de oprichting van een onheilskruis in het begin van de 17de eeuw. Tijdens of een tijdje na de oprichting van het kruis wordt een stenen waterput gebouwd. Beide werden “Kruisborre” genoemd. In de eerste helft van de 19de eeuw wordt op de waterput een (bak)stenen kapel gebouwd, mogelijk ter vervanging van het kruis. Waterput en kapel worden dan samen “Kruisborrekapel” genoemd. Op het einde van de 19de eeuw wordt de waterput buiten werking gesteld en leeft de kapel als “Kruisborrekapel” verder.

“HET VERBRAND HOF VAN BOYENDAEL”, NEDERZETTING VAN DE HEREN VAN EVERBERG?

Op basis van vermeldingen in aktes uit de 16de eeuw zou in de buurt van de Everberg een boerderij gestaan hebben, “het hof van Boyendael” of “het Perrehof” genoemd. Eén van de doelen van ons onderzoek was dan ook nagaan of we deze boerderij konden lokaliseren.

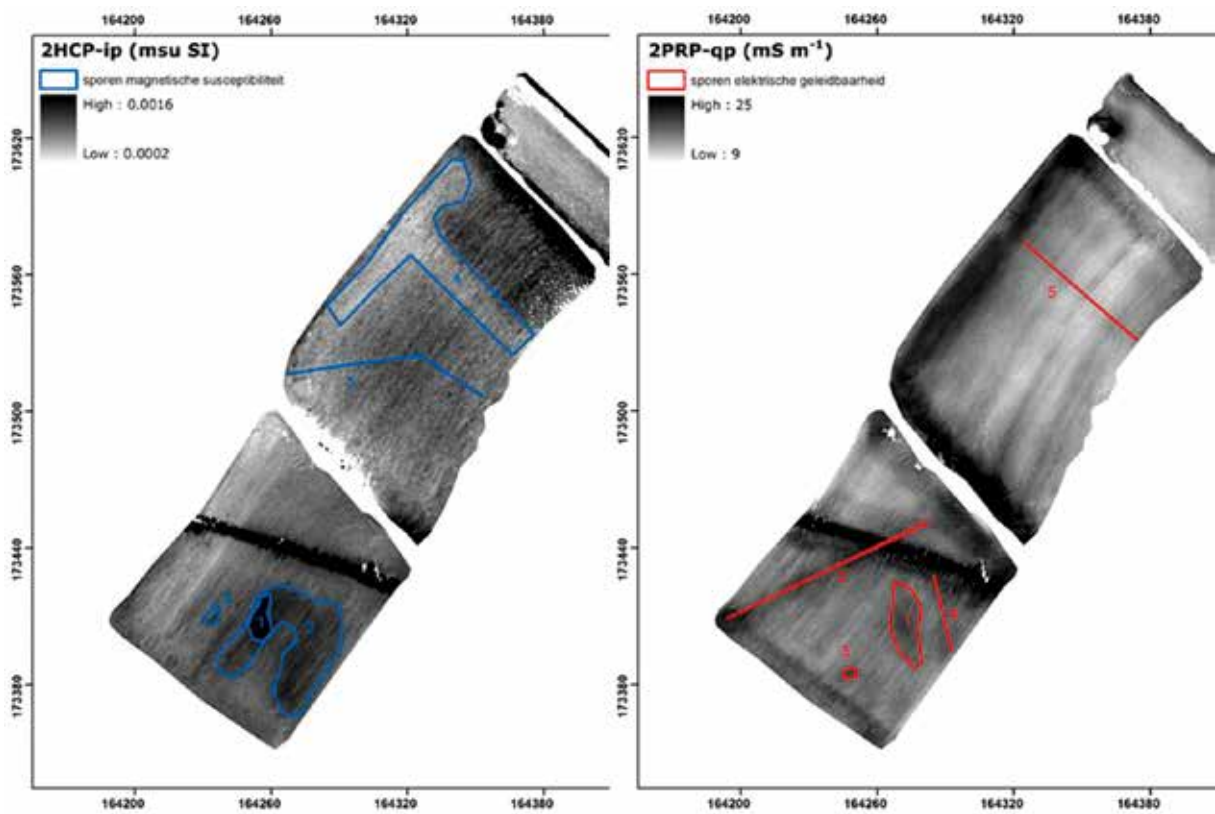
De akkers gelegen tussen de Everberg en de Kruisborrekapel leenden zich voor een geofysisch onderzoek. Daarbij werden op de meest zuidelijke akker interessante aanwijzingen gevonden voor de mogelijke ligging van de gezochte boerderij. Onderzoek door middel van proefsleuven toonde echter aan dat de vastgestelde afwijkingen te wijten zijn aan verschillen in de bodemtextuur en -compactheid en aan opgevolde erosiegeulen. Het “Hof van Boyendael” konden we dus (nog) niet lokaliseren.

Afbakening van het onderzoeksgebied (rode polygoon) met centraal de beboste Everberg en de Kruisborrekapel (gele cirkel). (Bron: Google Earth)

Proefput aan de Kruisborrekapel. (Foto Walter Sevenants)

Geofysisch onderzoek (EMI) met vooral in het zuidelijk perceel een aantal merkwaardige anomalieën. (Bron: ORBit UGent)

SAMENVATTING

Valt het resultaat van ons onderzoek nu tegen? Helemaal niet.

Ten eerste was het net het doel van dit onderzoek om na te gaan of de beweringen van de geschiedkundigen en archeologen correct waren. En blijkbaar zijn ze dus ongegrond.

Ten tweede genereert elk onderzoek nieuwe vragen. Zo kunnen we, aan de hand van dit "negatief" resultaat, de vraag stellen: heeft de "ringwalversterking" überhaupt als een zelfstandig type van middeleeuwse versterking bestaan? Of zou het kunnen dat de restanten van aarden wallen die tot nu toe herkend werden bij onderzoek van middeleeuwse motten en geïnterpreteerd werden als behorende tot ringwalversterkingen die de bouw van de motten voorafgingen, in realiteit enkel de resultanten zijn van de eerste bouwfase in de oprichting van een mottekasteel? Hopelijk geeft dit mee een aanzet voor (ver)nieuw(d) onderzoek naar het ontstaan en evolutie van onze middeleeuwse kastelen.

En ook op lokaal vlak genereert dit project impulsen naar nieuw onderzoek. Zo is de Archeologische Werkgroep Kortenberg een onderzoek gestart naar de toepassing van ijierzandsteen binnen Groot-Kortenberg om een antwoord te vinden op de vraag waarvoor de ijierzandsteen van de Everberg in de 14de eeuw gebruikt zou zijn.

En ten derde levert archeologisch onderzoek vaak onverwachte vondsten op, de zogenaamde "bijvangst". Ook bij dit project! Maar meer hierover kan je lezen in het rapport van het onderzoek dat begin 2017 zal verschijnen in Curtenberg, het tijdschrift van het Erfgoedhuis Kortenberg VZW.

LITERATUUR

- DE MEULEMEESTER, J., *Archeologie van de Middeleeuwen*, in J. Art (red.), Hoe schrijf ik de geschiedenis van mijn gemeente, Deel 4 archeologie, Gent, 1999.
- MAES, Fr., *Everberg*, in Toerisme, 18, 1939.
- MAES, Fr., *Oude woningen te Everberg*, in Eigen Schoon en de Brabander, 1953.
- VANNOPPEN, H., *875 jaar Everberg*, Kortenberg, 1997.
- VERBESSELT, J., *Het parochiewezen in Brabant tot het einde van de 13de eeuw*. Deel XIV, Pittem, 1972.
- WAUTERS, J., *Histoire des environs de Bruxelles ou description historiques des localités qui formaient autrefois l'ammunie de cette ville*, Brussel, 1858.

CONTACTGEGEVENS

> Walter Sevenants
Erfgoedhuis Kortenberg VZW
(Archeologische Werkgroep Kortenberg)
walter.sevenants@triharch.be

Langs het water: archeologische toevalsvondsten in Vlaams-Brabant

Geert Vynckier, Katrien Cousserier en Isabelle Jansen

Ieder jaar komen er enkele toevalsvondsten binnen bij het agentschap Onroerend Erfgoed. In 2016 was dit niet anders. Deze worden zoals decretaal voorzien is door de Vlaamse overheid onderzocht en geregistreerd.

LEUVEN: GLASBLAZERIJSTRAAT

Tijdens ingrijpende herwaarderingswerken, het aanleggen van een park en het bouwen van appartementsgebouwen en woningen ten zuiden van de Vaartkom te Leuven, gekend als het bouwproject Vaartkom/ Sluis en het Sluispark, werden bij het agentschap drie toevalsvondsten gemeld waarvan er twee aanleiding gaven tot een registratie en opgraven van de aangetroffen resten.

De eerste melding werd onderzocht op 21 maart 2016.

Tijdens het uitgraven van nutsleidingen tussen de vierde arm van de Dijle, de Glasblazerijstraat en de Sluisstraat werden enkele muurresten aangetroffen. Deze bevonden zich vlakbij de restanten van de Sluismolen die zijn oorsprong kent in de 12de eeuw en in 1451 en 1537 vernieuwd werd. Vanaf 1900 geraakte de Sluismolen in verval en werd ze bijna volledig afgebroken bij de opbouw van nieuwe gebouwen van de brouwerij Stella Artois. De historische kaarten tonen op deze plaats afwisselend een paar tot meerdere woningen.

In de eerste sleuf sloot een robuuste bakstenen fundering zichtbaar aan op de Sluismolen. Ongeveer 1 m dik en gemetseld met een witgrijze kalkmortel. Haaks hierop bevond zich een bakstenen muurfundering bestaande uit twee parallelle met geelgrijze kalkmortel gemetselde bakstenen die we 7 meter konden volgen. Na een onderbreking van 80 cm een liep eenzelfde soort muur die, mits een kleine verspringing, in eenzelfde richting verder loopt. Deze laatste muren behoren waarschijnlijk toe aan het huis dat hier recent werd afgebroken en lopen parallel met de muren van een kelder die nog op het terrein aanwezig was. In een iets meer noordelijk gelegen sleuf zagen we drie smalle muurfragmenten, gemetseld met geelgrijze kalkmortel. Waarvan deze de restanten zijn is niet gekend. In een derde sleuf troffen we een bakstenen wand aan, bedekt met een witgrijze bepleistering. Onderaan tegen de wand, registreerden we vloertegels. We kunnen deze restanten heel zeker toeschrijven aan een deels afgebroken kelder van een woning langs de Glasblazerijstraat.

De bakstenenmuur vlakbij de Sluismolen te Leuven.

Restanten van een opgevlude kelder met tegelvloer aan de Glasblazerijstraat te Leuven.

LEUVEN: MECHELSESTRAAT 166

Langs de oude invalsweg naar Leuven, de Mechelsestraat, lagen tot voor kort de stapelplaatsen van de brouwerij Stella Artois. Een groot terrein van aan de Mechelsestraat tot aan de Sluisstraat werd gesaneerd en gebouwen afgebroken. Het terrein bevindt zich in de Dijlevallei tussen twee Dijlearmen en net ten noorden van het Kleine Begijnhof.

Een tweede melding gebeurde ongeveer op hetzelfde ogenblik en binnen hetzelfde bouwproject als het eerste. Deze registratie vond plaats op 22 maart 2016.

In twee bouwputten werden meerdere bakstenen funderingen, een waterput en een pad in kasseien aange troffen.

In een eerste werkput, de meest zuidelijke, waren de restanten van de betonnen fundering en pijlers van afgebroken gebouwen van de bottelarij van Stella Artois. Deze funderingen liepen dwars door de bakstenen funderingen van oudere constructies en een waterput. Een eerste muur liep parallel met de Mechelsestraat en was opgebouwd uit herbruikt materiaal: verschillende soorten natuursteen en fragmenten baksteen, gemetseld met een gele zandmortel. Deze muur was gefundeerd op houten liggende balken in essenhout (*Fraxinus excelsior*). Een ronde waterput in baksteen vertoonde een zelfde mortel waardoor we aannemen dat deze uit dezelfde periode dateert. Later werd een muur in baksteen met een grijze kalkmortel, dwars door deze constructie

aangelegd, haaks op de Mechelsestraat. Aan de noordzijde ervan, aangelegd tegen deze muur, was een gedeelte van een weg in kasseien bewaard. Beide moeten tot eenzelfde fase behoren.

Hoe oud deze constructies zijn en tot wat ze behoren is nog niet gekend en moet verder onderzocht worden. Wel is het duidelijk dat op deze plaats langs de Mechelsestraat en op de aangrenzende percelen op de kaart uit 1747-1748 van ingenieur Villaret, geen gebouwen te bespeuren zijn. Op de kaart van Graaf de Ferraris uit 1777 daarentegen zijn er wel al gebouwen te bemerken.

In de noordelijke werkput, net naast de gekanaliseerde Dijle, waren een diep gefundeerde muur en een ondiepe bakstenen muur zichtbaar, haaks op de Mechelsestraat. Aansluitend aan deze laatste bevond zich een betonnen vloer en enkele bakstenen constructies waarvan ons de betekenis op dit ogenblik ontgaat. Haaks onder de ondiepe muur liep een derde bakstenen muur. Het gaat hier blijkbaar om drie verschillende bouwfasen waarop we op dit ogenblik van het onderzoek geen datum kunnen plaatsen.

Er werden in beide werkputten geen archeologische artefacten aangetroffen.

Restanten van een tweede groep gebouwen uit verschillende perioden aan de Mechelsestraat te Leuven.

Restanten van meerdere gebouwen uit verschillende perioden aan de Mechelsestraat te Leuven.

Het opschonen van muurfunderingen naast de Dijle aan de Mechelsestraat te Leuven.

De noordelijke sluismuur langs de Brusselsesteenweg te Vilvoorde.

Detail van de zuidelijke sluismuur langs de Brusselsesteenweg te Vilvoorde.

VILVOORDE: BRUSSELSESTEENWEG 127

De derde toevalsvondst gebeurde begin mei tijdens werken in opdracht van W&Z langs het kanaal Brussel - Vilvoorde. Een robuuste bakstenen en natuurstenen muur maakte deel uit van een sluis ter hoogte van het domein aan De Drie Fonteinen. Een week later werd, ongeveer 50 meter noordwaarts, de tweede sluismuur aangetroffen. Het sluisencomplex zou al bestaan hebben sinds 1550-1560, toen de vaart werd uitgegraven. Op meerdere recentere historische kaarten is deze sluis duidelijk te herkennen. Hoe oud de aangetroffen constructies zijn is op dit ogenblik nog niet exact geweten maar een korte studie leert ons dat plannen daterend uit 1660 exact de gevonden constructies weergeven. Langs het kanaal liep het tramspoor van Brussel tot Humbeek. Een fragment van dit tramspoor was nog zichtbaar in het profiel.

Beide constructies zijn opgetrokken uit een kern van met witte kalkmortel gemetselde bakstenen aan de waterzijde afgewerkt met een parament van grote rechthoekige blokken blauwe hardsteen (Belgische Petit Granit, afkomstig van de streek rond de Ourthe of van Soignies), afgewisseld met lagen baksteen. In beide sluisconstructies is de plaats waar de houten sluisdeur in draaide duidelijk herkenbaar.

Situering van de beide sluiswanden langs de Brusselsesteenweg.
1: baksteen; 2: Belgische Petit Granit; 3: bestaande huizen; 4: huidige wegen.

LITERATUUR

- ENGELS H. 1843: *Rivières et Canaux. Notice historique et descriptive du canal de Bruxelles au Rupel*, Annales des Travaux Publics de Belgique, 120.
- MERVIS D. & DEVILLE T. 2015: *Sluisstraat te Leuven "Bottelarijsite" (stad Leuven). Archeologisch bureau- en proefputtenonderzoek*, Condor Rapporten 150, Bilzen.
- MEULEMANS A. 1963: *De Leuvense watermolens*, Eigen Schoon en de Brabander, 46, 1-2, 34-37.
- VAN EVEN E. 1895, *Louvain dans le passé et le présent*, Leuven, 204.
- VERHEYDEN A.L.E. 1972: *Vilvoorde in oude prentkaarten: deel 1 waarin afbeeldingen van Machelen en Peutie*. Zaltbommel.
- VERHEYDEN A.L.E. 1979: *Vilvoorde in oude prentkaarten: deel 2*, Zaltbommel.
- TITS M. 1986: *De Leuvense watermolens*, Mededelingen van de Oudheidkundige Kring voor Leuven en omgeving, 3-5 en 23-26.

CONTACTGEGEVENS

- › Geert Vynckier
Erfgoedonderzoeker archeologie
Agentschap Onroerend Erfgoed
geert.vynckier@rwo.vlaanderen.be
0477-56 03 89
- › Katrien Cousserier
Erfgoedonderzoeker archeologie
Agentschap Onroerend Erfgoed
katrien.cousserier@rwo.vlaanderen.be
- › Isabelle Jansen
Erfgoedonderzoeker archeologie
Agentschap Onroerend Erfgoed
Isabelle.jansen@rwo.vlaanderen.be

BELLINGEN - PEPINGEN

Een oord van eeuwige rust te Bellingen

Tomas Bradt

Bellingen is een piepklein dorpje dat deel uitmaakt van de gemeente Pepingen in het uiterste zuidwesten van Vlaams-Brabant, gelegen te midden de fraaie, nog licht bebouwde omgeving. De ligging van de huidige gotische, bijna volledig in oranje baksteen opgetrokken Onze-Lieve-Vrouw kerk is zonder meer idyllisch: gelegen op een heuvel, plots opdoemend, zichtbaar van ver, het rijke, maar verre verleden nog uitademend. De archeologische opgraving bracht voor even dit verleden terug tot leven.

In het kader van de restauratie van de Onze-Lieve Vrouw kerk in de Cantimpréstraat te Bellingen (deelgemeente van Pepingen in de provincie Vlaams Brabant) voerde een archeologisch team van Monument Vandekerckhove nv vanaf eind april 2013 tot eind mei 2014 in verschillende fases een archeologische opgraving uit binnenin en rondom de kerk. Opdrachtgever voor het onderzoek was de kerkfabriek van Bellingen. De restauratie ging gepaard met een aantal grondverstorende ingrepen, waaronder de aanleg van een vloerverwarming binnenin de kerk en de aanleg van een nieuw rioleringsstelsel rondom de kerk.

Vooraf was gekend dat de huidige kerk teruggaat op de 17de-eeuwse abdijkerk die op zijn beurt gebouwd is bovenop de priorij die gesticht werd in 1182. Deze gegevens schiepen uiteraard hoge archeologische verwachtingen. Het archeologisch onderzoek resulteerde dan ook in een grote kennisvermeerdering over deze plaats. Naast talrijke natuurstenen, bakstenen (muur)funderingen en vloeren vertellen ook de in totaal 24 opgegraven en onderzochte menselijke begravingen het boeiende verleden van deze plaats. We konden drie grote fases herkennen.

DE PERIODE VAN DE VOLLE MIDDELEEUWEN (970/1060-1182): DE PRE-PRIORIJFASE

Twee koolstof-14 dateringen op twee van de 24 skeletten ten noorden van de kerk tonen aan dat er reeds in de 10de - 11de-eeuw een kerkgebouw met bijhorende begraafplaats te Bellingen was. In de sleuven ten oosten van de kerk vonden we verschillende grondsporen ((paal)kuilen, grachten, greppels) die ook in deze volmiddel-eeuwse periode dateren.

Van drie begravingen ten noorden van de kerk vermoeden we dat het gaat om zogenaamde antropomorfe begravingen; het betreft een begravingswijze die wel al vaker werd opgemerkt op begraafplaatsen voor deze periode. De grafkuil heeft een antropomorfe vorm die zoveel mogelijk het lichaam van de overleden persoon volgt. De meeste anderen personen werden ofwel in een houten kist ofwel in de volle grond begraven. Mogelijk gaat er hier toch een zeker sociaal fenomeen achter schuil.

Pollenanalyses van stalen uit een grafvulling en een grachtstructuur uit deze periode geven ons een beeld van de vegetatie en het landgebruik in de onmiddellijke nabijheid van de site. Daaruit komt het beeld naar voren van een open landschap met een afwisseling van weides en akkers, hetgeen niet zo veel verschilt met de omgeving vandaag de dag. Alsof de tijd er toch enigszins is blijven stilstaan.

DE PRIORIJFASE (1182-1619): DE KOMST VAN DE AUGUSTIJNEN

In de onderste vlakken van de onderzochte putten binnenin de kerk vonden we verschillende muurstructuren en vloerniveaus terug die we linken met de voorloper(s) van de huidige kerk. We kunnen voorlopig echter niet met zekerheid stellen of het gaat om de resten van het oorspronkelijke volmiddel-eeuwse kerkgebouw - de oorspronkelijke parochiekerk - of eerder om resten van de eerste priorijkerk van de Augustijnenmonniken uit 1182.

Minstens drie skeletten die we binnenin de kerk vonden gaan terug tot deze eerste priorijfase. In vier gevallen gaat het, gezien hun O-W oriëntatie, om geestelijken die in hun ambtskleren begraven waren. Het teruggevonden textiel bij deze skeletten werd onderzocht en geconserveerd door het Koninklijk Instituut voor Kunstpatrimonium.

Onderweg naar Stonehenge...?

Luc Van Impe, Filip Peeters & Isabelle Jansen

Op 20 december 2014 kwam een uitzonderlijke vondst van 2 gouden voorwerpen aan de oppervlakte in Tremelo-Baal. Filip Peeters uit Begijnendijk en co-auteur van deze bijdrage, vond de voorwerpen in de ploeglaag van een maisakker. Na een eerste contact met een Brits museum en advisering door de provincie Vlaams-Brabant werd de vondst op 20 mei 2015 aangemeld bij de CAI.

Beide voorwerpen zijn praktisch identiek. Ze bestaan elk uit een dun goudplaatje, dat afgerond driehoekig is en uitloopt op een lange smalle tong.

De plaatjes zijn respectievelijk 4,2 en 4,7 cm breed en hebben een hoogte van 2,6 en 2,7 cm. De tongen meten 4,9 en 4 cm en hebben een breedte van resp. 4,5 en 4,9 mm. De totale lengte van de elementen bedragen 7,5 en 7,6 cm. De dikte van de goudplaatjes bedraagt ca. 0,2 tot 0,3 mm. Hun gewicht resp. 4,6 en 5 gr. Een parallelle rij ingeslagen punten begeleidt de randen van beide goudplaatjes. Een van de tongen heeft op het uiteinde een heel kleine split.

De vinder trof beide voorwerpen perfect op elkaar passend aan. Dit is ook te merken aan de lichte plooiën in hun blad en enkele minimale subrecente beschadigingen of kleine inkepingen die op eenzelfde plaats op de randen merkbaar zijn.

Isabelle Janssen ging op zoek naar vergelijkingsmateriaal en dacht in eerste instantie aan een verwantschap met de gouden sieraden - les ornements 'en corbeille' - uit Han-sur-Lesse en de Trou del Leuve in Sinsin uit de late bronstijd (bv. Warmenbol 1999, 49-53), in het verleden als oorkingen beschreven maar uiteindelijk met enige logica omgetoverd tot haarsieraden (bv. Butler 1963, 187-190). De vondsten uit Tremelo verschillen echter van deze uit de grotten in Wallonië door de aanwezigheid van één enkele tong of steeltje en door de afwijkende decoratie. Uiteindelijk blijkt dat de sieraden uit Tremelo heel wat ouder zijn en tegenhangers vinden op de Atlantische kusten (Portugal, Bretagne) en in Groot-Brittannië. De meeste exemplaren waarvan we de context kennen, komen uit funerair milieu's uit het laat

Beide zgn. basket ornaments (foto H. Denis - Onroerend Erfgoed)

neolithicum. Het gaat om een grafgrout uit Portugal en om rijkelijk uitgebouwde inhumatiegraven uit de Klokbeercultuur. De beste vergelijkingen voor de vondst uit Tremelo liggen in 2 klokbeergraven uit Boscombe Down (Wiltshire, Groot-Brittannië) in de omgeving van Stonehenge. De 2 graven raakten bekend als the Amesbury Archer (grave 1289/burial 1291) en zijn Companion (grave 1236/burial 1238). Beide overledenen lagen op hun linkerzij met opgetrokken benen. De grafgriften bij de Companion zijn vrij bescheiden. Belangrijk zijn vooral de 2 in elkaar gekrulde Basket ornaments, teruggevonden aan de binnenzijde van zijn kaaksbeen maar oorspronkelijk mogelijk aan de hals opgehangen of in zijn mondholte geplaatst. Het graf van the Amesbury Archer daarentegen was rijkelijk van bijgaven voorzien. Het gaat om 4 klokbekers zogenaamde "cushing stones" (aambeeldstenen, een soort platte, gepolijste aambeelden voor goud- of koperbewerking) en een panoplie met vuurstenen wapens bestaande uit pijlpunten, polsbeschermers, enkele bronzen dolken en messen. De 2 opgerolde gouden basket ornaments lagen niet bij het hoofd maar bij de knieën. Vandaar

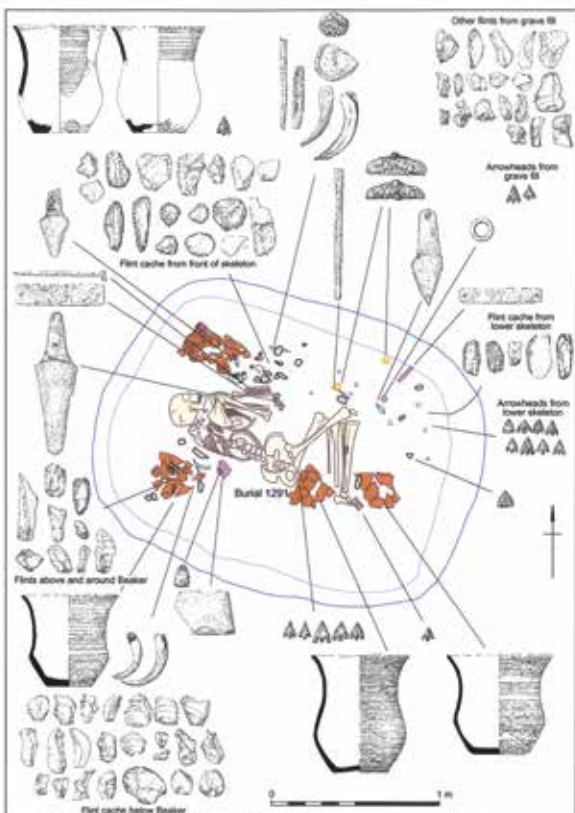
de twijfels die rijzen over de oude interpretatie van dit type sieraden als oorkingen. De voorwerpen lijken wat broos voor oorkingen. Een andere mogelijke interpretatie is sieraad op een haarvlecht. De ligging bij de knieën van the Amesbury Archer zou dan kunnen wijzen op een afneembaar hoofddekseel (pruik?) (Needham, in Fitzpatrick 2016. Needham & Sheridan 2014).

14C-dateringen op organische resten uit beide graven geven gecalibreerde waarden die grosso modo tussen 2380 en 2260 BC liggen. Dateringen van een hele resem bekergraven in Wessex en het Upper Thames-gebied zijn coherent met deze dateringen, hoewel de spreiding iets ruimer uitvalt en het hele laat neolithicum en zelfs het begin van de vroege bronstijd beslaat.

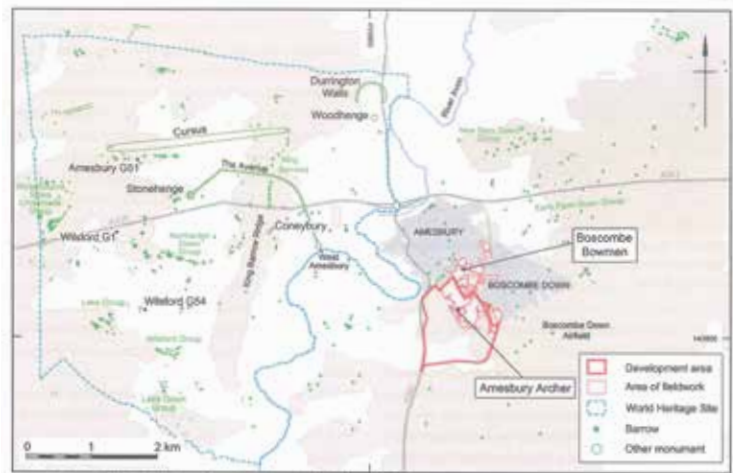
De pXRF-analyse van het metaal van de sieraden uit Tremelo wees uit dat beide uit hetzelfde materiaal voortkomen en hun goudgehalte resp. 90 en 89% is. Dit goudgehalte is gelijkaardig aan buitenlandse, overwegend Britse vondsten (analyse door Dr. Becky Scott – Centre for Archaeological Sciences, KULeuven o.l.v. prof. Dr. Patrick Degryse). Een uitgebreidere analyse om de oorsprong van het basismateriaal te bepalen zou meer informatie kunnen geven.

Deze gouden sieraden uit een klokbekercontext in de Brabantse Zuiderkempen roept een aantal bedenkingen op:

- Afgaand op de vondstomstandigheden in Wessex gaan we er van uit dat de sieraden in Tremelo uit een funeraire

Grondplan van het graf van the Amesbury Archer (Fitzpatrick 2011): 2 kleine gele vlekjes bij de knieën geven de ligging van de sieraden aan.

Schets van de monumenten rond Stonehenge (GB) en de ligging van de klokbekergraven (Fitzpatrick 2011).

context stammen. De vondsten bevonden zicht dicht bij de oppervlakte. Mogelijk is de bodem van het graf al weggeploegd. Aan de oppervlakte is geen heuvellichaam waarneembaar en enkele oppervlakteprospecties door medewerkers van het agentschap Onroerend Erfgoed leverden tot op heden geen andere vondsten op. Een grondig vooronderzoek ter plaatste is nog gepland.

- De exemplaren uit Tremelo zijn in afmetingen en gewicht dubbel zo groot zijn als alle andere gekende exemplaren, wat bij zulke prehistorische sieraden niet onbelangrijk is.

- Isotopenanalyses wezen uit dat de meeste overledenen uit Britse klokbekergraven ook van Britse oorsprong zijn. De analyses op the Amesbury Archer geven een ander beeld en suggereren dat hij een deel van zijn jeugd in Centraal-Europa, in Alpijns gebied doorbracht, vooraleer naar Wessex over te steken. Zijn Companion daarentegen kan in Wessex geboren zijn, maar lijkt een tijdje in de geboortestreek van the Amesbury Archer doorgebracht te hebben (Chenery & Evans, in Fitzpatrick 2011. Parker Pearson e.a. 2016).

Het lijkt geen twijfel dat we het belang van de sieraden in Tremelo, die op de route van deze 'boogschutter' en zijn 'gezel' liggen, nog niet helemaal naar waarde kunnen schatten. Ligt Tremelo op een vaste route tussen Centraal-Europa en Wessex? Het is de bedoeling de oudere en recentere vondsten uit het laat neolithicum te herbekijken in dit licht (zie o.a. Warmenbol 1996 & 2004). Dr. Bart Vanmontfort is bereid zich hiervoor in te zetten.

De Tremelo-sieraden behoren tot de oudste gouden sieraden op ons grondgebied, samen met de gouden halssieraad uit Arlon en de lunula (gouden halssieraad) uit Fauvillers, beide in de provincie Luxemburg buiten context gevonden op het einde van de 19de en het begin van de 20ste eeuw en hoogstwaarschijnlijk in de vroegste bronstijd te plaatsen.

LITERATUUR

- ARNBRUSTER B. 1999: *Techniques d'orfèvrerie préhistorique des tôles d'or en Europe atlantique des origines à l'introduction du fer*. In: Cauuet B. (dir.), *L'Or dans l'antiquité de la mine à l'objet*, Aquitania suppl 9, Toulouse, 237-249.
- ARNBRUSTER B. & PARREIRA R. (coord.) 1993: *Inventário do Museu Nacional de arqueologia. Collecção de ourivesaria*. 1.2 vol.: Do Calcolítico à Idade do Bronze, Lisboa.
- BUTLER J.J. 1963: *Bronze Age Connections across the North Sea. A Study in Prehistoric Trade and Industrial Relations between the British Isles, The Netherlands, North Germany and Scandinavia c. 1700-700 B.C.*, Palaeohistoria IX.
- DRENTH E. 2014: *Cremation graves of the Bell Beaker Culture from the Netherlands: social, spatial and temporal aspects*. In: Besse M. (ed.), *Around the Petit-Chasseur site in Sion (Valais, Switzerland) and New Approaches to the Bell Beaker Culture* (Proceedings of the International Conference held at Sion (Switzerland) October 27th - 30th, 2011, 307-318.
- DRENTH E., JELSMAN J. & SCHRIJER E. 2013: *Eine besondere Grabstätte der Glockenbecherkultur im Norden der Niederlande-Een bijzonder graf van de klokbechercultuur in Noord-Nederland*. In: Kogler J.F. m.m.v. Nieuwhof A., Nowak-Klimscha & Reimann H. (red.), *Land der Entdeckungen. Die Archäologie des friesischen Küstenraums-Land van ontdekkingen. De archeologie van het Friese kustgebied*, Aurich, 234-237.
- ÉLUÈRE CHR. 1982: *Les ors préhistoriques, L'âge du bronze en France 2*, Paris.
- EOGAN G. 1994: *The Accomplished Art. Gold and Gold-Working in Britain and Ireland during the Bronze Age (c. 2300-650 BC)*, Oxbow Monograph 42, Oxford.
- FITZPATRICK A.P. 2011: *The Amesbury Archer and the Boscombe Bowmen. Bell Beaker Burials on Boscombe Down, Amesbury, Wiltshire, Wessex Archaeology Report 22*, Salisbury.
- HARRISON R.J. 1986: *L'Age du Cuivre. La civilisation du vase campaniforme*, Coll. Des Hespérides, London – Paris.
- KÜBNER M. 2006: *Ein reich ausgestattetes Grab der Glockenbecherkultur von Apfelstädt, Lkr. Gotha – Vorbericht, Neue Ausgrabungen und Funde in Thüringen*. *Archäologie und Erdgas* 2, 55-62.
- MELLER H. 2014: *Die neolithischen und bronzezeitlichen Goldfunde Mitteldeutschlands – Eine Übersicht*. In: Meller H., Risch R. & Pernicka E. (ed.), *Metalle der Macht - Frühes Gold und Silber. Metals of Power. Early Gold and Silver*, Halle (Saale), 611-716.
- NEEDHAM ST. & SHERIDAN A. 2014: *Chalcolithic and Early Bronze Age gold work from Britain: new finds and new perspectives*. In: Meller H., Risch R. & Pernicka E. (ed.), *Metalle der Macht - Frühes Gold und Silber. Metals of Power. Early Gold and Silver*, Halle (Saale), 905-941.
- NORTHOVER J.P. 1999: *Bronze Age Gold in Britain*. In: Cauuet B. (dir.), *L'Or dans l'antiquité de la mine à l'objet*, Aquitania suppl 9, Toulouse, 251-266.
- PARKER PEARSON M., CHAMBERLAIN A., JAY M., RICHARDS M., SHERIDAN A., CURTIS N., EVANS J., GIBSON A., HUTCHISON M., MAHONEY P., MARSHALL P., MONTGOMERY J., NEEDHAM ST., O'MAHONEY S., PELLEGRINI M. & WILKIN N. 2016: *Beaker People in Britain: migration, mobility and diet*, *Antiquity* 90, 620-637.
- TAYLOR J. 1996: *Echanges franco-britanniques d'idées et d'objets dans l'orfèvrerie du Bronze ancien*. In: Mordant Cl. & Gaiffe O. (ed.), *Cultures et sociétés du Bronze ancien en Europe. Actes du 117e Congrès national de Sociétés Savantes (Clermont-Ferrand, 1992)*, Paris, 623-636.
- WARMENBOL E. 1996: *Les débuts de l'âge du Bronze en Belgique*. In: Mordant Cl. & Gaiffe O., *Cultures et sociétés du Bronze ancien en Europe. Actes de 177e congrès des Sociétés savantes (Clermont-Ferrand, 1992)*, Paris, 637-657.
- WARMENBOL E. 1999: *Le soleil des morts. Les or préhistoriques de Han-sur-Lesse (Namur, Belgique)*, *Germania* 77, 39-69.
- WARMENBOL E. 2004: *Le début des âges des Métaux en Belgique*. In: Vander Linden M. & Salanova L. (ed.) *Le troisième millénaire dans le nord de la France et en Belgique. Actes de la journée d'Études SRBAP-SPF, 8 mars 2003, Lille, Bruxelles*, 27-48.

CONTACTGEGEVENS

- > Luc Van Impe
lf.vanimpe@telenet.be
- > Isabelle Jansen
isabelle.jansen@rwo.vlaanderen.be
- > Filip Peeters
fpeeters@hotmail.com

Zicht op de werkzaamheden in de Sint-Hubertuskerk.

ELEWIJT-ZEMST

Een vergeten derde: nog een archeologische toevalsvondst in Vlaams-Brabant in 2015

Geert Vynckier

In februari 2015 kreeg het agentschap een bericht binnen van het aantreffen van enkele menselijke botresten nabij het koor bij de aanleg van verwarmings-luchtkokers in de Sint-Hubertuskerk te Elewijt. Deze toevalsvondst werd de dag nadien geregistreerd.

De Sint-Hubertuskerk kent een lange geschiedenis. De oorspronkelijke Romaanse kerk was eenbeukig en werd geflankeerd door twee kruisarmen. In de 14de eeuw werd het schip en het koor vervangen en opgebouwd in gotische stijl. In 1847 werd de kerk, buiten de oude toren, afgebroken en kwam er een nieuw schip.

Restant van een muurfundering waarschijnlijk behorende tot de Romaanse kerk.

In 1847 werd de kerk, buiten de oorspronkelijke romaanse vieringtoren, afgebroken en kwam er een nieuw schip achter de toren.

Het werd snel duidelijk tijdens het opschonen van de sleuven dat de archeologische sporen beperkt waren. Buiten een restant van een muurfundering in de noordelijke sleuf en een tegenoverliggend uitbraakspoor in de zuidelijke sleuf was er in het vlak alleen een kuil zichtbaar opgevuld met puinafval. Andere sporen waren niet zichtbaar in de onderliggende donkerbruine ophogingslaag. De aangetroffen botresten lagen verspreid en niet in een mooi afgelijnd graf en bestonden vooral uit schedel- en grotere botfragmenten wat er op wijst dat de aangetroffen resten verspreid werden na een mogelijks ruimen van de graven binnen de kerk.

In het noord profiel van de noordelijke sleuf, het oost profiel van de oostelijke sleuf en het zuidelijk profiel van de zuidelijke sleuf kon het volgende worden vastgesteld. Onder de huidige tegelvloer lag er een zandig nivelleringspakket van enkele centimeter met daaronder een zandig geel ophogingspakket. Onmiddellijk hieronder lag een donkerbruin, puinrijk opvullingspakket (pan-, steen-, bot- en mortelfragmenten) dat ook overal in het vlak zichtbaar was. In het oost profiel lag op het donkerbruine opvullingspakket, net onder de nivellering van de huidige vloer, een dik pakket leistenen die hoogst waarschijnlijk afkomstig zijn van het dak van de afgebroken kerk. Voor het eerst werden in deze kerk sporen van een oudere kerk, waarschijnlijk de Romaanse kerk vastgelegd.

Door de aanwezigheid van het dikke ophogingspakket en het vaststellen van de resten van de afgebroken voorloper van de huidige kerk, die aantoont dat de resten goed bewaard zijn, is het belangrijk om bij nieuwe bodemingrepen binnen de kerk archeologische opgravingen te voorzien.

LITERATUUR

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2016: *Parochiekerk Sint-Hubertus, Inventaris Onroerend Erfgoed* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/40990> (geraadpleegd op 20 september 2016).
- DE MAEGD C. & VAN AERSCHOT S. 1975: *Inventaris van het cultuurbezit in België, Architectuur, Vlaams-Brabant, Halle-Vilvoorde, Bouwen door de eeuwen heen in Vlaanderen 2N, Gent.*
- VANDEN BRANDEN G. 2013: *Binnenrestauratie Sint-Hubertus kerk te Elewijt fase 2, 1 - 21, Zemst.*

Uitbraakspoor van een muurfundering waarschijnlijk behorende tot de Romaanse kerk.

Enkele van de aangetroffen menselijke botresten.

Profiel van één van de sleuven met de puinlaag van leien.

CONTACTGEGEVENS

> Geert Vynckier
Erfgoedonderzoeker archeologie
Agentschap Onroerend Erfgoed
geert.vynckier@rwo.vlaanderen.be
0477-56 03 89

Het Onroerend Erfgoeddepot Vlaams-Brabant vertelt

Hadewijch Degryse

Het Onroerend Erfgoeddepot Vlaams-Brabant bewaart onder meer archeologische ensembles afkomstig van onderzoek in Vlaams-Brabant. Om je te laten kennismaken met de werking, belichten we maandelijks in de digitale nieuwsbrief van de dienst erfgoed voorwerpen en contexten die in het depot terug te vinden zijn. Hier krijg je meer informatie over de reeds verschenen bijdrage over Kampenhout. Het erfgoeddepot bewaart ook nog diverse ensembles uit Boortmeerbeek, Diest, Dilbeek, Meise, Ternat en Zemst en andere ensembles zijn op komst. Wil je op de hoogte blijven van de werking, abonneer je dan op de e-zine via www.vlaamsbrabant.be/nieuwsbrieven

Het Vlaams Erfgoed Centrum onderzocht in 2012 deze site, gelegen op de flank van een dekzandrug in Kampenhout. In het mesolithicum en neolithicum waren er al mensen aanwezig, getuige de vuurstenen werktuigen die gevonden zijn.

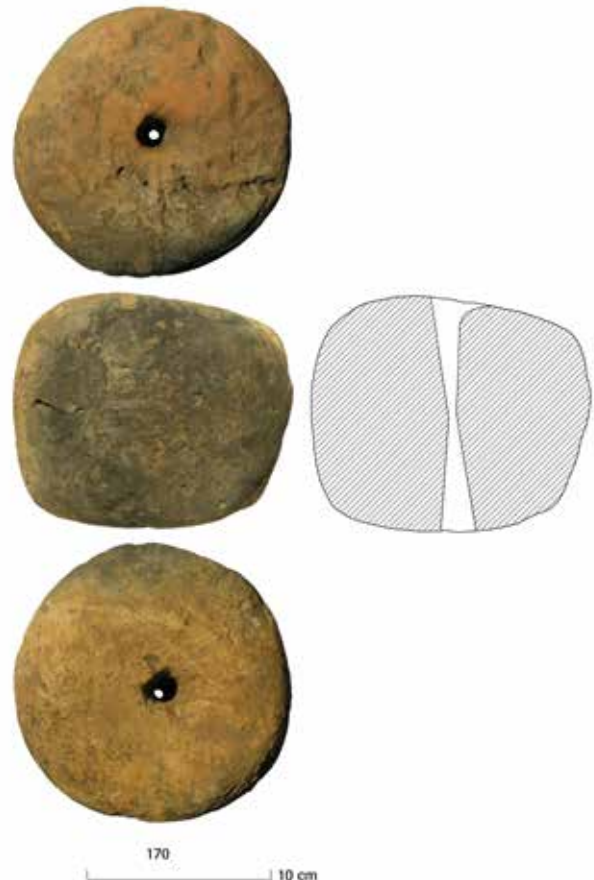
De eerste sporen van bewoning dateren uit de bronstijd (2000 tot 800 v. Chr.). Het gaat om de zogenaamde zwerfende erven. Dit zijn de erven van boerderijen waarbij na één of twee generaties het erf, inclusief boerderij, op een andere locatie werd aangelegd, waarschijnlijk soms maar een paar honderd meter verderop. Uit die periode stammen ook een crematiegraf en vermoedelijk een depositiekuil (een kuil waarin bepaalde zaken zijn begraven die een rituele betekenis hadden).

In de vroege en midden ijzertijd (800 tot 250 v. Chr.) werd het terrein eveneens bewoond. Er werden runderen, schapen en/of geiten, varkens en paarden gehouden en emmertarwe, gerst en lijnzaad verbouwd.

De archeologen troffen ook sporen van zandsteenwinning aan. Het is de eerste keer dat dit soort sporen archeologisch kon worden onderzocht. Het gaat bij de ontginningen op dit terrein om dagbouw, waarbij de zandsteen in kuilen werd gewonnen. De zandsteen is van een matige kwaliteit, en heeft een geringe dikte. Het is in de 15de en 16de eeuw gebruikt als funderings-

materiaal voor huizen in de omgeving en als grondstof voor mortel.

In de tweede helft van de 20ste eeuw werd hier witloof geteeld, een streekproduct. Tijdens de opgraving zijn een aantal kuilen aangetroffen waarin kacheltjes hebben gestaan voor de verwarming van de witloofplanten. Eén bodem van een schotel van industrieel wit aardewerk uit een witloofkuil is vervaardigd in de ruime periode tussen 1800 en 1900. Dit is enigszins verrassend, aangezien de witloofteelt in tweede helft van de 19de eeuw nog maar aan het opkomen was en zich verspreidde vanuit Schaarbeek, Evere, Haren en Diegem.

DRIE SPECIALE VONDSTEN

Een Henkeltasse

Specificaties

- **Thema:** begraving
- **Materiaal:** aardewerk
- **Periode:** bronstijd (2000 tot 800 v. Chr.)
- **Site:** Kampenhout Tritsstraat
- **Bewaarplaats:**
Onroerend Erfgoeddepot Vlaams-Brabant

Precies tussen twee huizen uit de bronstijd plaatste men een crematiegraf met daarin, op de bodem van de kuil, dit ruwwandige kopje (Henkeltasse genoemd). Een groot deel van het graf was al weggeploegd voor het onderzoek startte, waardoor we geen uitspraken kunnen doen over de leeftijd of het geslacht van de overledene.

Dit geschenk van zo'n 3300 à 3450 jaar oud is alvast in Vlaanderen het oudste gekende kopje met een oor. Een oor is handig aan een kopje. Zeker als de inhoud die je wil drinken warm is. Over de handigheid van dit kleine oortje kun je je wel vragen stellen? Was het het lievelingskopje van de overledene? Of had het een symbolische waarde – meer dan dat het een gebruikswaarde had – die we nu niet meer kunnen achterhalen?

LITERATUUR

- P.L.M. Hazen, 2013: *Prehistorische bewoning langs een zandsteenontginning*.

Twee weefgewichten

Specificaties

- **Thema:** huisnijverheid
- **Materiaal:** aardewerk
- **Periode:** bronstijd (2000 tot 800 v. Chr.)
- **Site:** Kampenhout Tritsstraat
- **Bewaarplaats:**
Onroerend Erfgoeddepot Vlaams-Brabant

Deze twee cilindrische weefgewichten uit aardewerk hebben een centrale doorboring. Weefgewichten werden in een verticaal weefgetouw gebruikt om de scheuringdraden strak te houden. Ze getuigen dus van de verwerking van wol of vlas tot kledij.

Gezien hun uitzonderlijke grootte en gewicht en het voorkomen samen met een maalsteenligger, moeten we misschien even uit onze eigentijdse gedachtegang treden. Mogelijk werden ze intentioneel in een kuil begraven met een rituele bedoeling? In dat geval hebben ze een eerder symbolische betekenis dan dat ze effectief getuigen van een huishoudelijk of ambachtelijk gebruik. Was het een manier om te danken voor een goede oogst?

CONTACTGEGEVENS

- › Hadewijch Degryse
Jan De Cock
Onroerend Erfgoeddepot Vlaams-Brabant
erfgoeddepot@vlaamsbrabant.be

EXTRA

Goed verzameld: Het Vlaams depotnetwerk

CONTACTGEGEVENS

> Kaat De Langhe
kaatje.delanghe@rwo.vlaanderen.be

Sinds 2015 kunnen onroerenderfgoeddepots een erkenning aanvragen bij de Vlaamse overheid. Deze erkenning is niet alleen een bevestiging van de inspanningen die deze depots leveren op het vlak van deponering en bewaring van onroerend erfgoed, het geeft depots ook de kans om subsidies aan te vragen. Alle erkende onroerenderfgoeddepots zijn bovendien verenigd in het Vlaams depotnetwerk. Daarbinnen zoeken de depots betere afstemming met elkaar en werken ze gezamenlijk aan een verdere stroomlijning van het deponeringsproces voor onroerend erfgoed. Momenteel bestaat het netwerk uit 13 partners, maar dit aantal kan jaarlijks toenemen bij elke erkenningsronde.

Wat doet dit depotnetwerk nu precies? Het Vlaams depotnetwerk ziet voor haar eigen werking drie speerpunten. In de eerste plaats communiceren met en sensibiliseren van de onroerenderfgoedsector. Het depotnetwerk ontwikkelt daarom momenteel informatieve brochures over het deponeringsproces en organiseert infosessies voor archeologische bedrijven over het deponeren van archeologisch materiaal. Vervolgens, het ondersteunen en adviseren van de onroerenderfgoedsector inzake deponering. Het depotnetwerk telt verschillende depottypes en depotbeheerders met uiteenlopende expertises. Dit maakt van het depotnetwerk een uniek medium voor ruim afgestemd advies bij vragen over de deponering van onroerend erfgoed. Het laatste speerpunt bestaat uit het optimaliseren van processen. Het depotnetwerk zet zich in voor de vereenvoudiging van de administratie omtrent deponering en de algemene stroomlijning van het deponeringsproces voor onroerend erfgoed.

Het Vlaams depotnetwerk brengt in de loop van volgend jaar haar eerste brochure uit en zal de komende jaren haar stempel te drukken op het deponeringsproces voor onroerend erfgoed. Voor vragen over of voor het Vlaams depotnetwerk kan je terecht bij Kaat De Langhe, projectverantwoordelijke voor het agentschap Onroerend Erfgoed.

MEER INFO

Provincie Vlaams-Brabant Dienst Erfgoed

Provincieplein 1 - 3010 Leuven
016-26 76 10
erfgoed@vlaamsbrabant.be

Beleidsverantwoordelijke

Tom Dehaene
gedeputeerde voor erfgoed
tel. 016-26 70 23
kabinet.dehaene@vlaamsbrabant.be